

## Rozhovor se slepým o hnědé barvě

### I.

Na začátku léta napsal jsem několik článků o tom, že proti útoku hitlerovského Německa bychom se ovšem bránili, a že je nejlépe Německu předem oznámit risko, jakému se válkou vystaví, a působit pak k tomu, aby si to rozmyslilo. Od té doby nejsem znám „Rudému právu“ jinak než jako válečný štváč, někdy dokonce zuřivý válečný štváč; v jednom článku jsem nalezl tento titul desetkrát opakován; není prý žádného rozdílu mezi mnou a směrem Gajdovým nebo Strýbrného. Politika je nepěkné prostředí. Koho napadne, může, má-li kus papíru a tiskárnu, která mu to vytiskne, nalhat o tobě a o tvé minulosti, co chce; jsi-li černý, ptají se tě, proč jsi bílý, a jsi-li bílý, obviňují tě z černosti. V tom není „Rudé právo“ o nic vznešenější než třeba „Venkov“ nebo „Národ“. Před půl rokem organizoval proti mně ještě všechen český a slovenský nacionalistický tisk honbu tak rozsáhlou a zuřivou, že snad není pamětníka. Příčinou byl můj názor, že za zachování míru by ani revise hranic nebyla cenou přílišnou. Podivný to životopis válečného štváče. Mám dojem, že za čtrnáct let žurnalistické činnosti jsem už leccos riskoval pro šíření idey pacifismu a dohody s Německem. Co to však znamená před pevným odhodláním nazývat mne válečným štváčem? Podle mínění komunistů má jen jediná země na světě právo se bránit, sovětské Rusko. Chce-li se také jiná země, třeba malá a neschopná útoku, bránit, jest to imperialismus, a všichni, kdo s obranou souhlasí, jsou váleční štváči. „Rudé právo“ dokonce oznamuje, že vyhlašuji válku za „přirozenou metodu“. To už je docela surová lež. S ničím jsem se snad nepotýkal tak často jako s pověstí o přirozené nutnosti války. Nepokládám válku za nic jiného než za neštěstí, za výsledek lidské neschopnosti zorganizovat svět, ale soudím, že člověk má i v neštěstí zůstat pevným. Nejsem tak lhostejný k osudu národa jako komunisté; nepovznesl jsem se ještě k takové mrazivé výši názoru, aby mi bylo jedno, jestli můj národ zahyne, nebo bude žít dál. To jest rozdíl mezi námi.

Tak jsem tedy jedné části naší veřejnosti dobře znám jako defaitista a zástupce českého slabošství a poraženectví (viz „Venkov“, „Národ“ atd.), a druhé části jako válečný štváč (viz „Rudé právo“). Poněvadž zřejmě nemohu býti obojím zároveň, vyplývá patrně tento dvojí, tak se popírající úsudek z abnormálnosti samotných pozorovatelů.

Kdyby v politice bylo možno prostě lidsky mluvit, řekl bych komunistům: lidi, při všem, co je mi svátého, si války nepřejí; ale co máme dělat, než se připravovat na obranu, jestliže se objeví něco jako vrah mezi námi? Dovolíte míti aspoň úzkost z něho? Dovolíte bát se o osud národa? Vy na nás hrníte: „Dělnictvo si nepřejí války!“ To je argument v této situaci k zoufání, protože my si války také nepřejeme, ale to, čemu ve svém politickém žargonu říkáte objektivní situace, vyvinulo se tak, že, ať si my a dělníci války nepřejeme, můžeme ji míti, bude-li si toho přát Hitler. Ko-

munisté by měli být odsouzeni k povinnému čtení Hitlerovy knihy „Mein Kampf“, aby se poučili, že je docela možno, aby válka přišla, i když si jí nepřejeme. Je v té knize psáno docela jasně: my Němci nemáme dost půdy, ale Slované ji mají; je naším právem jim ji vzít. Co proti tomuto programu pomůžete se svým ubohým referováním, že dělnictvo si nepřejí války? Už mnohého si dělnictvo nepřálo, a už mnohé se přes to stalo. Německé dělnictvo si na př. zcela určitě nepřálo, aby je Hitler ovládal; a hle, událo se tak. Nebylo-li německé dělnictvo spolehlivou ochranou proti hitlerovskému režimu, nemáme chuť pokládati je za spolehlivou ochranu proti hitlerovské válce. My a dělnictvo si také nepřejeme moru, povodní a chřipky, a přece přicházejí, poněvadž na tomto širokém světě je mnoho věcí, které nejsou závislé na naší vůli. Abych vám snad dal pro lepší pochopení příklad z vašeho vlastního života: my demokrati si nepřejeme občanské války, ale čerta nám naše nepřání pomůže, budete-li vy jednou mít dost síly, abyste ji rozpoutali; jako vy si přejete občanské války, tak si přeje Hitler války mezi národy, aby zvětšil německé území, a i vy i on můžete býti udrženi jen obavou před nepřiznivým výsledkem. Jak dlouho bychom musili čekat na tu vaši válku, kdyby proti vám nestálo dosti moci. Asi tak krátce jako na Hitlerovu, kdyby proti němu nestálo totéž. Jak ze svého vlastního případu vidíte, schopnost a odhodlanost bránit se může někdy odvrátit válku, když už nic jiného by ji neodvrátilo.

Hitlerismus skoro každý den mluví o válce, vychovává k ní německou mládež, vede řeči, jaké ještě v Evropě nebyly slyšány, a komunisté se zabývají odhalováním imperialismu v Československu, v této malé zemi, kde každý ví, že válečný konflikt by ji ohrozil. Kdy se probudí z tohoto sna? Snad bychom mohli být i spokojeni, že tento druhý nepřítel demokracie je tak hloupý a tak nevidoucí; od odpůrce, který se tak úplně falešně dívá na svět, nemůže vzejít velké nebezpečí; je předurčen k tomu, aby se stále mýlil. „Rudé právo“ velmi se rozčililo pro tuto větu, kterou jsem nedávno napsal: „Vedle každého Hitlerova pochopa patří obrázek komunisty — jakožto jeho objektivního pomahače.“ Ale vždyť jest to pravda! Nemyslil jsem tím ovšem německé, nýbrž naše komunisty. Ti právě proto, že se snaží smazati každý morální rozdíl mezi útočnou válkou Hitlerovou a obrannou válkou naší, pomáhají Hitlerovi válku připravovat, poněvadž oslabují odpor proti němu. Jen obavou před silnou obranou sousedů může býti zadrženo od útoku ono Německo, jak je známe dnes. Kdo v případě hitlerovského útoku slibuje u nás rozpoutati občanskou válku, počíná si tak, jako kdyby Hitlera přímo vyzýval k procházce do naší země.

Nejsem jediný pacifista v této a v jiných zemích, který cítí, že nebezpečí, jež by mohlo povstati z toho, kdybychom špatně mysleli a proto špatně jednali, je příliš veliké. Profesor Einstein byl dlouho ozdobou

všech pacifistických kongresů, i těch, které pořádali komunisti, ne aby zajistili mír, ale aby sehnali dosti přívrženců občanské války. Tento profesor Einstein platil celému světu jako uznaná pacifistická autorita; komunisté se před ním klaněli. Nyní uveřejnily noviny jeho korespondenci s jakýmsi belgickým pacifistou. Einstein prohlásil, že nemůže v této době radit belgickému národu, aby odzbrojil.

„Dnes je uprostřed Evropy stát, který otevřeně připravuje válku; za takových okolností jsou jiné národy, hlavně Francie a Belgie, ve velkém nebezpečí a mohou se spolehnout jen na své vlastní přípravy... Představte si, že Belgie by byla obsazena dnešním Německem. To by bylo beze vší pochyby daleko horší než roku 1914... Nežrekl jsem se svých dřívějších názorů. Přeji si jen, aby přišla doba, kdy bych je mohl zase hlásati jako prostředek pokroku.“

Máme my vlastnímu národu radit hůře, než radí Einstein cizímu? Bylo by obsazení Čech Německem lehčí aféra? A je Einstein také válečný štváček? Zejména na tuto poslední otázku očekávám odpověď „Rudého práva“.

F. Peroutka.

## poznámky

### „Přítomnost“ před soudem městské rady

Historická zasedací síň městské rady pražské ve schůzi dne 8. září t. r. se proměnila v soudní tribunál. Tam, kde dříve vykonával hrdelní pravomoc pražský primátor se svými biřící, soudila tentokrát městská rada „Přítomnost“ a zvláště dra Jiřího Hejdu, protože napsal o Praze, že je bařtipánská a její městští radové že jsou následkem toho bařtipáni. Obžalovanému přitěžovalo, že inkriminovaný článek byl psán po zralé úvaze a byl odůvodněn mnoha fakty, zejména srovnáním s jinými městy. Veřejným žalobcem byl ligistický poslanec Chmelík, který v městské radě obstarával zájmy slušnosti a věrnosti. Již v minulé schůzi ujal se poslanec Chmelík slova, aby před celou městskou radou pronesl svoji obžalbu proti „Přítomnosti“, při čemž pan Karel Horký, který rovněž po boku pana Chmelíka hájil v městské radě žurnalistickou slušnost, fungoval spíše pouze jako nápověda. V této schůzi městské rady nemohl však ještě případ býti projednán, protože se ukázalo, že pan primátor Baxa ani členové městské rady „Přítomnost“ nečetli a musila jim proto k tomu býti povolena týdenní lhůta. Ve schůzi dne 8. září byl program městské rady rychle projednán a v pravém slova smyslu promrskán. Nebylo tentokrát žádné debaty o bytech, dlažbách, nezaměstnaných, obecních financích, ani dokonce o elektrikách se neobstalovalo. K projednání stručného programu potřebuje městská rada obvykle 2, 3 i 4 hodiny, tentokrát byla hotova již za necelé čtvrt hodiny, což vzali členové městské rady se souhlasem rádi na vědomí, protože věděli předem, že po obvyklém programu přijde něco zajímavějšího. A tak když došlo k volným návrhům, ujal se nejdříve slova technický ředitel Žižka. Také on nemluvil o dlažbách, káranském vodovodu, kanalisaci, komunikacích ani jiných naléhavých problémech pražské komunální techniky. Přečetl sáhodlouhou odpověď technického presidia na Hejdův článek „Praha bařtipánská“. Žižka vytýkal článku a dru Hejdovi neusměrňenost a neinformovanost. Od doby, co vládne v Německu Hitler, je usměrňování v módě a následkem toho také pražský technický ředitel Žižka usměrňoval v městské radě nepřítomného Jiřího Hejdu. Sáhodlouhé písemné vyjádření Žižkovo, který sváděl hlavní vinu na státní regulační komisi, nedošlo v městské radě valné pozornosti. Situace se rázem změnila, jakmile se po Žižkovi ujal slova ligistický poslanec Chmelík, který obstaral hlavní a veselejší část programu. Také on měl svůj projev napsaný a následkem toho jej nepronesl v obvyklém dialektu, nýbrž, pokud možno, v spisovné češtině. Úvodem si naříkal, že byl v „Telegrafu“ pojmenován šejdristou, že by proto mohl podati žalobu, že se však za to nestydí a podotkl při tom hrdě: „Pánové, já se vůbec nikdy za nic nestydím,“ k čemuž jeden z přítomných členů městské rady ihned dle pravdy poznamenal „ano, to je svatá pravda,“ kterážto historické zjištění vzbudilo u členů městské rady, kteří znají poslance Chmelíka z jeho delší komunální činnosti,

uspokojení, které ihned dávali nepokrytě najevo. Dále si též stěžoval pan poslanec Chmelík na to, že Obecni „Věštník“, jak on ve své žižkovské květomluvě nazývá úřední orgán městské rady, neuveřejňuje dosti doslovně jeho řeči a je dokonce stylisticky a pravopisně upravuje, čímž ho poškozují na politické živnosti. Po tomto delším úvodu přešel poslanec Chmelík k věci samé. Téžce nesl, že Hejda napadl Baxu, a podotkl, že kdyby byl místo Baxy strhal aspoň Mölzera nebo Žižku, že by proti tomu neměl žádných námitek. Když skončil Chmelík, ujal se slova Horký. Tentokrát nemluvil o Benešovi, Traplovi, ani jiném hradním činiteli, nýbrž o slušnosti a navrhl, aby celá městská rada odsoudila Hejdův článek pro neslušný a sprostý tón. Přes to, že národní demokraté, jako obvykle, přijali Horkého návrh ochotně ihned za svůj, stihla pana Horkého při tom menší nehoda. Po něm přihlásila se k slovu členka městské rady Hlíňáková, která panu Horkému ihned po ženském způsobu vyčetla, že ačkoli vytýkal článku Hejdově neslušný tón, sám ve své řeči pronesl více neslušných výrazů a jak při tom podotkla, že se ve své řeči v neslušnostech přímo páral. Pan Horký po zjištění této okolnosti se mimodávně začervenal a podotkl pouze resignovaně: „Na to nemám více žádné odpovědi“, což členové městské rady vzali rovněž rádi na vědomí, tím spíše, že se blížilo poledne. Debata byla skončena, obžalovaný se nedostavil a následkem toho nemohl mít závěrečné slovo, čehož nebylo třeba, protože všichni členové městské rady toho již měli právě dost. Následkem pokročilé doby nebylo ani zjišťováno, spadá-li Hejdův článek pod zákon na ochranu republiky nebo jeho nedávnou novelu. Pro pokročilou dobu zralou k obědu neměli ani komunisté žádných námitek a přikročeno k hlasování. Oficiální návrh byl jako obvykle schválen velikou většinou, za to návrh pana Horkého rovněž jako obvykle padl, přesto, že národní demokraté jej vrve podporovali. Zájem členů městské rady byl tímto případem úplně vyčerpán a následkem toho nebylo valného zájmu ani o další bod denního pořadu „volné návrhy“, který se jinak těší největší pozornosti členů městské rady. Hejdův článek nebyl za trest připojen k protokolu městské rady, za to zapisovatel, pokud to bylo možným, zaznamenal věrně celý případ i debatu o protokolu; jinak zůstalo vše při starém, i pražské dlažby, káranský vodovod, kanalisace, kalojem i elektriky. Předmět sporu, jsou-li členové městské rady bařtipáni, zůstal i po obsáhrné debatě v městské radě neobjasněn. V.

### Ještě jednou: Dejte Smetanovi pokoj!

Referovali jsme podrobně o podezřelém podniku: o zfilmování celé Smetanovy „Prodané nevěsty“ za pět dní. Ukázali jsme, že zamínka „dokumentárního zachycení jednoho vzorného představení“ této opery je lichá, že výrobce nemůže o nic jiného, než získati lacíný film, na něž by se pak dalo dovézt pět cizích filmů. Ze kalkulují na to, že „Prodaná nevěsta“ i v docela mizerné režii nemůže propadnouti. Že spekulují na pietní poměr českého publika ke Smetanovi a neinformovanost diváků, v níž si i tento zločin na české kulturní minulosti dají líbit. Upozornili jsme na to, že je skandálem, dostane-li podnikatel za podobný kousek ještě státní subvencí ve výši 105.000 Kč, v době, kdy ve státní pokladně je tak vzdušno. Ukázali jsme, jak je nebezpečno ponechati podobný stav bez protestu kulturních korporací, jak je riskantním nechat české filmové producenty neblahé paměti kořistit pro budoucnost libovolně v archivu nejdokonalejších děl české hudby jenom proto, že jeho hudba dnes je pro kohokoli zadarmo.

Dostalo se nám ujištění, že nejrůznější umělecké a kulturní korporace připravují nejdůtklivější protesty, bude-li tento film vydán. Výrobce musí se ponechat právo vyhodit na podobnou chybnou kalkulaci půl milionu, musí se jim však důtklivě připomenouti, že se nesmí taktó obchodovati s národní pietou k Bedřichu Smetanovi. Ale dříve ještě, než se dostal tento podnik na veřejnost, už udělal mezi čipernými filmovými spekulanty školu. Nestačí zfilmovati „Prodanou nevěstu“, je třeba zfilmovati ještě k ní celý životopis Smetanův. Zbytek zkrachovaného berlínského Südfilmu, „Ondra-Lamač-film“ ohlásil tento podnik. Viděli jsme již přede dvěma roky, že český film udělal z bojovného Karla Havlíčka filmového rytíře smutné postavy, kterého nebylo možno než politovati. Z energického a akčního politika plného bojovné útočnosti udělal Svatopluk Innemann utrápeného a bezradného pána v černém kabátě, jenž v nás přes své tristiň osudy nemohl vzbuditi na plátně ani trochu sympatie, tím méně podivu. Co však udělají tito filmoví výrobci z krátkozrakého, nemocného kapelníka Smetany? Jaká karikatura objeví se z něho na plátně?

Jeho osudy má realizovati Karel Lamač, dříve pohotový filmový technik v úrovni evropské konvenční produkce, jenž od té doby, kdy natáčí opět filmy u nás, upadl do obvyklé české filmové vulgarity. Karel Lamač, v jehož poslední veselohře „S vyloučením veřejnosti“ jsme viděli právě minulý týden onu vybraně vkusnou scénu, v níž Lamač spolu s Pištěkem zkoušejí s příslušnými zvukovými efekty, zdali na záchodě v bytě novomanželů funguje dobře splachování. Oba k velikému uspokojení zjistí, že splachování funguje dobře. Výborně, záchodová scéna se podařila, teď přijde na řadu biografie Bedřicha Smetany. Po dobrém trávení pro změnu zase trochu vlastenectví.

Dostalo se nám informace, že proti tomuto zfilmování chystá se protest Smetanovské společnosti a dokonce i České akademie. Je to pochopitelné, poněvadž při každém podobném díle musí být předem zajištěna veřejně odbornost autorů, a poněvadž je už dlouhou dobu známo, že je připraveno již jiné zfilmování téhož námětu, z pera jistě povolanejšího: autorem tohoto druhého ohlášeného smetanovského filmu je dr. Zdeněk Nejedlý, jenž věnoval Smetanovi své životní dílo, hudební kritik Bedřich Bělohlávek, doktor hudebních věd, a spisovatel Vladislav Vančura. Pro tento smetanovský film byla zajištěna podpora všech odborných korporací a opatřen byl soukromý kapitál. Celé podrobné scenario jest již hotovo a přináší na základě dosud nikde nepublikovaného biografického materiálu množství neobyčejně účinných filmových detailů.

Vyráběti dva filmy na stejný námět je vyhazování peněz. Protesty odborných korporací a akademii proti již hotovému filmu přijdou pozdě. Je třeba již dnes předložit obě scenaria hudebním a filmovým znalcům a dáti jim rozhodnouti, kteří z projektantů smetanovského filmu jsou povolanejší. Je třeba rozhodnouti tento důležitý precedenční případ již dnes, aby bezděčně filmové persifláže našich velkých autorů, skladatelů a politiků byly jednou pro vždycky znemožněny. Dr. Rádl.

## Novinářská škola

Svobodná škola politických nauk v Praze jest jednou z těch škol, nad níž má po návrhu úsporné komise býti vyřčen ortel smrti. Když se tato škola rodila, nebyla z mnohých stran vítána s nadšením; říkalo se, že novinářem se člověk rodí. Jest otázka, je-li to pravda. Ale jest také pravda, že novinářská škola za dobu své činnosti nedovedla vyraziti z ruky zbraně svým odpůrcům. Nedovedla prokázati, že dovede dát československému novinářství lepšího novináře než doby dřívější. Bylo by ovšem chybou pro tuto věc kritizovati jen novinářskou školu. Kdo si časem listuje v českých novinách z doby předválečné, položí si mimoděk otázku: jsou české noviny lepší než před válkou? Jistě plně využily všech možností, které dává dnešnímu novinářství technika, ať již jde o tisk novin, ať již jde o moderní techniku zpravodajství, které dnes redakce zasypává množstvím zpráv, obrázků, přehledů atd., kdežto byly doby, kdy české noviny byly rády, opatřily-li si stručný telegram z ciziny. Technicky jest české novinářství velmi vyspělé; dobře snese porovnání s cizinou; ale vracíme-li se k předválečným novinám, nedospíváme k názoru, že obsahově úroveň novin stoupla. Jsou-li výjimky, jsou asi jen proto, aby potvrzovaly pravidlo. Český novinář dostal se mezi mlynářské kameny administrace, výkonných výborů; není již jen hlasatelem nových myšlenek, ale jest jen advokátem názorů výkonného výboru. Administrace převládla nad redakcí; čtenář stal se tyranem, kterému se musí vyhováti v dobrém i ve zlém. Sociální úroveň českého novináře jistě stoupla, byť ne tou měrou, aby sociálně mohl býti spokojen na př. tak, jako novinář německý. Stín novináře s otřepanými kalhotami mizí; dnešní novinář v mnohém má výhody, o kterých se dřívějším novinářům nescilo. Ale autorita českého novináře nestoupla. Silně klesla. Byl-li po převratu novinář považován jaksi za poslance národa, a dostalo-li se tolik novinářů do revolučního Nár. shromáždění, poklesla dnes silně vážnost novináře v očích veřejnosti také proto, že po okraji novinářství se potlouká mnoho lidí, kteří s novinářstvím mají velmi málo společného. Bylo by však nesprávné hledati příčiny a viny jen u novinářů. Snad jejich organizace měly ostřeji vésti demarkační čáru mezi novináři vědomými stavovské cti a novináři jinými, ale hlavní příčinu nutno hledati v změně funkci tisku u nás. Dnes jest jen ohlasem mínění výkonných výborů a pod poručnictvím administrací. Novinářský aparát stává se stále složitější a osobnost novináře se v něm utápí. Nelze kritizovati jen novináře, ale bylo by potřebí kritizovati politické strany, které příliš svázaly novináře a spokojují se s jeho průměrností, do-

vede-li dobře sloužit, dovede-li hodně ostře jít na politického odpůrce. Porovnáme-li české noviny před válkou, z konce minulého století s novinami dnešními, nevidíme vzrůst jejich kulturní a politické funkce. Není tím vinen český novinář. Vina jest jinde. Proto tu nepomůže novinářská škola, tam, kde příčiny poklesu novinářského jsou jinde a hlouběji. V. G.

## Demokracie a propagace

Tyto dny proběhla denním tiskem suchá, stručná zpráva, že do 15. října bude postaven znovu Výlok. Dnes už je 70 domů hotovo až do podkrovní. Brzy byl vybudován nový Važec. Ve Vranově se dokončuje mocná údolní přehrada, jiná na Chrudimce u Seči. U Vraného na Vltavě se staví veliké veliké železnice, střežkové na Labi je rovněž krásným činem techniky. Za tempo stavby Jiráskova mostu v Praze se nemusíme stydět. Mrakodrap Všeobecného pensijního ústavu, řada viaduktů, moderní těžké silniční vozovky, letadla, lokomotivy, obrovské turbíny — co krásných technických děl hodných podivu a chlouby se u nás vytvořilo v málo letech samostatného státního života! Nikde však bohužel nevidíme, že by se občanstvu ukázala tvořivost naší mladé demokracie.

Odpůrci demokracie užívají nejraději proti ní argumentu, že prý je málo činná, že prý více mluví nežli tvoří. Za důkaz uvádějí bohatý propagační materiál ze zemí ovládaných diktaturami — ať pravými či levými. Se vši rafinovaností reklamních metod je v něm vyzvednut každý úspěch diktatury — zejména na poli technického pokroku. Vzpomeňme jen pro příklad, kolik pro sebe vytěžila propagačně sovětská vláda fotomontážemi Dněprostroje!

Je pochopitelné, že vlády, opírající se o násilí, musejí se zvýšenou měrou přičiňovati o zpracování veřejného mínění pro sebe spíše nežli vlády, spočívající na demokratické důvěře národa. Ale dnes je právě tato důvěra soustavně podrývána a rozleptávána přívrženci násilí, kteří poukazují na úspěchy diktatur. Má tudíž i demokracie povinnost vyzvednouti výsledky své tiché práce, které dobře snesou srovnání s výsledky práce nakomandované. ld.

## Český lékař závidí německým kolegům

Ať zaujímáte jakékoliv stanovisko k německým politickým událostem, nemůžete se ubrániti dojmu, že pozdvihují lékařský stav k důstojnějšímu postavení, a že jeho reprezentantů staví na odpovědná místa ve státní a veřejné administrativě daleko častěji než se dalo dosud. Není pochyby, že tento zjev souvisí s pronikavým úsilím vlády „očistiti“ německou rasu od cizí krve a národ mravně a fyzicky ve smyslu národně socialistických nauk zoceliti. To a odpor vůči marxistům dává lékařům v Německu oprávněnou naději, že v něm bude veřejné zdravotnictví, sociální hygiena a veškerá sociální péče včetně se sociálním pojištěním a tělesnou výchovou administrována jednak jednotně, jednak za vedoucí odpovědnosti lékařů, kteří k tomu velmi aktivně směřují. Nelze právě to m u t o v ý v o j i u p ř í t i v ě t š í l o g i k u a věcnou oprávněnost než směru ovládajícímu na př. československé politiky, který vede k stále se opakujícím návrhům na zrušení jednotného administrativního centra pro veřejné zdravotnictví a tělesnou výchovu, a rozmetání jeho jednotlivých úkolů do různých úřadů, po př. na jeho podělení k sociální péči s důsledným porázením lékařů pod právníky a jiné laiky v otázkách veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy. Připomínám jenom mimochodem, že se v Německu nyní také šetří a koncentruje, jenomže nám Německo v této věci ukazuje jiný způsob koncentrace, než který u nás veřejným činitelům vytane na mysli, jakmile se pokusí ne z logických, ale z úsporných důvodů o koncentraci státní administrativy přemýšlet. Víme ovšem, že je to důsledek nespěchosti jiný způsob soustředění vymyslet, ale nechuti právě k provedení onoho jedině logického soustředění, podněcované obavou o moc. V Německu se počalo myslet jinak právě teprve po mocenském přesunu.

To je citát z článku redaktora a čelného funkcionáře lékařských organizací MUDra Břeňka Helbicha v č. 33—34 Věstníku českých lékařů, orgánu Ústřední jednoty československých lékařů, všech lékařských komor v republice československé a Svazu spolků mediků československých.

Kdežto pan dr. Helbich nemôže sa ubrániť dojmu, že čeští politikové mali by si vzít príklad z logičnosti a oprávnenosti nemeckého vývoje událostí z šetrení a koncentrování, nemohu se já, jiný český lékař, ubrániť dojmu, že p. dr. Helbichovi by se onen jiný (lepší) způsob koncentrace brzy přestal líbit, okusil-li by ho na vlastní kůži v některém koncentračním táboře. A.

## Propaganda

Moderní galerie provedla propagandu, týden Moderní galerie, a ukázalo se, že propaganda měla úspěch. Moderní galerie v prvních dnech počítala návštěvníky do celých tisíců; snad zájem časem poklesne, ale i tak tato akce ukazuje, jaký význam má dobře dělaná propaganda. Ukazuje se tu také, že jsou případy, kdy nestačí jen naříkat na nezáměr širší veřejnosti, psát o kulturní krizi, o nezáměru o umění; že jest lepší si sednouti a dáti dohromady čílou, živou propagandu. Někteří ovšem v tom vidí nesprávně profanaci umění. Soudí, že dobrá věc sama přitáhne, získá dobré lidi; a nepřicházejí-li, usuzují, že dobří lidé již nejsou. To není jen v životě uměleckém, nýbrž i v životě politickém a hospodářském. Demokraté často si myslí, že demokracie je tak dobrý systém, který se chváli sám. Stojí často v koutě jako fialinka; zatím co systémy a režimy nedemokratické velmi pilně si všimají, jak by se propagovaly. Činí tak s velkými prostředky hmotnými a užívají všech prostředků moderní techniky. Mají ovšem výhodu, že vše — vládnutí, administrativa, politický život — jest centralisováno a usměrněno, zatím co demokracie jest nucena stavět na politických stranách, které propagují jen sebe a zapomínají, že sedí na společné větvi demokracie, kterou je potřebí propagovat. V moderním životě neobyčejně stoupá význam propagandy; špatná myšlenka dovede čílou propagandou získati více, než myšlenka dobrá, která věří, že na konec svým obsahem zvítězí. Neúspěch dobrých myšlenek není vždy v tom, že našla lidi ochotné ji pochopiti a za ni se postavit; je také v nedostatečné její propagandě. Zejména lidé z politické levice dávají se často ukolébati vírou, že jejich věc na konec zvítězí a že dobrá věc se na konec podaří. Levice jest v propagandě velmi slabá a příliš lehce se dává zatlačit do defenzivy. V. G.

## politika

O. Weisl:

### O metodách hitlerismu

O Hnědých knihách.

Leží před námi podivná literatura. Pětíměsíční bilance hitlerovské činnosti, psaná očitými svědky: dvě různá vydání „Hnědé knihy“ — anglické a německé — a dvě francouzské brožury, které jsou předzvěstí vydání francouzského. Před krátkou dobou dostali jsme též vídeňskou Hnědou knihu, vydanou kancléřstvím za spolupráce ministerstva bezpečnosti. Na všech těch knihách, jež tu pročítáme, jest patrna úzkostlivá snaha po věrné dokumentárnosti — adresy prý nebylo lze všude uvést, aby nebyla řada lidí vydána novému stihání, ale původní dokumenty jsou prý vesměs uloženy u notáře. V německém vydání na straně 200 se uvádí, že v archivu vydavatelů je k nahlédnutí 536 ověřených písemných protokolů s postiženými. Autoři, kteří z těchto údajů Hnědou knihu sestavili, nejsou uvedeni. Kniha má být kolektivním cílem odpůrců fašismu. Aby však pro tuto dobrovolnou anonymitu nemohly být vyslovovány pochybnosti o její seriosnosti, podepsal se plným jménem autor předmluvy, jež má i v německém vydání před svým datem označení: House of Lords, London SW 1. Oním jediným podepsaným jest totiž lord Marley, jenž spolu s Einsteinem stojí v čele světové akce pro oběti fašistického teroru hitlerovského. Lord Marley výslovně uvádí, že nebylo použito neověřených dokumentů, aby snad byla vyvolávána planá sensace. Každý jednotlivý z nich je prý pečlivě přezkoušen a prokázán.

Vydavatelstvo prohlašuje, že toto jsou jen první svazky chystané série knih proti hitlerismu, v jejichž vydávání se bude co nejdříve pokračovat. Tyto knihy jsou věnovány „... obětem hitlerismu, zajatcům a trpitelům hnědého pekla, ž nám a dětem, jimž hitlerovský teror vzal muže a otce, a konečně všem bojovníkům, jejichž bojovný duch proti hitlerismu nebyl zlomen ani olověnými pruty ani koncentračními tábory“.

Hitler mezi princí, bankéři a socialisty.

Hnědé knihy tvrdí, že hitlerismus byl placen německými velkopřemyslníky už v letech 1923 a 1924. Uvádějí řadu továrníků a tajných radů jmény. Dokonce prý tehdejší hitlerovský agent ve Švýcarsku opatřil peníze od Henry Forda (?) a od kapitalistů francouzských, kteří prý spekulovali s bavorským separatismem. Tyto dva poslední údaje jsou v Hnědých knihách příliš málo ověřeny, než abychom jich nepřijímali hodně skepticky.

Zajímavé je, že už v letech 1924 až 1927 přednášel Hitler často v bankéřských klubech a společnostech porurských průmyslníků (několikrát dokonce ve známém Kruppově sále v Essenu). „Rheinisch-Westfälische Zeitung“, oficiální orgán německého těžkého průmyslu, psávala o neobyčejném úspěchu, který tyto přednášky měly. Je jasné, proč uzavřená a povznesená společnost rýnských a rurských průmyslníků se otevřela bývalému čalouníku, který v tehdejší době neměl nic víc než šest poslanců v říšském sněmu — ale též už nepodařený mnichovský puč s Ludendorffem za sebou. To byl slib do budoucnosti.

V roce 1926, kdy šlo o to, má-li být vyvlastněna německá šlechta, vydali hitlerovci toto heslo:

„Den kommunistischen Antrag auf Fürstenenteignung lehnen wir aus Gerechtigkeitsgefühl ab. Der deutsche Sozialismus hat auch das Recht, die Hohenzollern anzuerkennen.“

S takovým socialismem by to asi u širokých mas německých sotva byli vyhráli. Ale téhož roku vydal dr. Goebbels brožuru „Der Nazi-Sozi“, která začíná:

„Není nic prohanějšího než tlustý, dobře živený měšťan, protestující proti proletářskému třídnímu boji. Jak si jen můžeš osvojit právo, nastavovat proti proletářskému boji svou hrud', nabubřelou národní odpovědností?“

Již tehdy objevovala se dvojí tvář hitlerovců. V tom se dodnes nezměnili. Hnědé knihy tvrdí, že někteří němečtí šlechticové z odškodného, jež od německého státu dostali za vyvlastněné statky, bohatě podpořili bojovný fond Hitlerův. Výslovně se podotýká, že prý mezi těmito podporovateli byl vedle celé řady princů i bývalý císař Vilém II.

Když v roce 1930 Otto Strasser opouštěl se svými přáteli Hitlerovu stranu pod heslem „socialisté opouštějí NSDAP“, řekl mu Hitler:

Dělnické masy nechťejí nic jiného než chléb a hry. Nemají porozumění pro nějaké ideály. „Wir wollen eine Auswahl der neuen Herrenschichte, die nicht wie sie von einer Mitleidsmoral getrieben wird.“

Jak byly zničeny odborové organizace.

Jakmile se Hitler dostal k moci, prohlásil, že první podmínkou uskutečnění jeho sociálního programu jest odstranění odborových organizací a všech ostatních vymožeností marxistických. Uvedeme z Hnědé knihy, jakými metodami při tom Hitler postupoval.

Koncem března tohoto roku byly v Německu ještě volby do závodních rad. V ocelářských závodech Union v Dortmundu vypadaly volby takto: V den volby byli předseda volebního výboru i dlouholetý předseda závodního výboru za-

tčení a uvěznění. Hitlerovci obsadili volební místnost a vyzvali dělníky k volbám. Kdo by nebyl chtěl volit, byl by býval prohlášen za nepřítele národní vlády. Každý, kdo se dostal k urně, byl přesně registrován a u každého bylo též zapisováno, jakou kandidátku do obálky vložil. Po skončení voleb sebrali hitlerovští vůdcové urnu a sčítání hlasů se provedlo v místnosti, do níž mimo ně nikdo nesměl. Přes všechnu snahu však hitlerovci v březnových volbách ve většině odborových organizací majoritu nezískali. Na 1. máje byl však chystán velkolepý národní den jednotného dělnictva a tu tedy nezbylo, než během dubna všechny marxistické funkcionáře z výborů odborových i ostatních dělnických organizací prostě vyházet. Vůdce této očistné akce a nynější vůdce dělnických organizací hitlerovských dr. Ley napsal, když se hitlerovci v lednu ujímali vlády:

Nikdy jsme nic nezničili, co mělo vůbec jen nějakou hodnotu pro národ, a to také v budoucnu nikdy neuděláme. To je národně sociální zásada. Platí to především pro odborové organizace, jež byly vybudovány z horce vydělaných a od úst odtržených dělnických peněz. Ne, dělníku. Tvé instituce jsou pro nás svaté a nedotknutelné.

Tyto sliby dru Leyovi nijak nevadily, aby 10. června v t. zv. Zásadních myšlenkách německé pracovní fronty napsal:

Víme, jak prospěchářský duch může člověka ovládnout, víme, jak je silná touha po penězích v každém jednotlivci. Jeden usiluje o vyšší mzdu, jiný o vyšší dividendu. Ale právě poněvadž to víme, je nám jasné, jak nesprávné by bylo toto svinstvo (diesen Schweinehund) v lidech ještě umělými organizacemi vychovávat a podporovat. Úlohou vůdců jest tuto lidskou nepravost krotit a třeba násilím ji omezovat.

Naši podnikatelé volali mnoho let po tom, aby se stali pány ve svém domě. Té doby se dočkali. V národním Německu bude v závoděch neobmezeně rozhodovat sám podnikatel, který ovšem převezme též všechnu odpovědnost.

Kam se poděla svatost a nedotknutelnost odborových organizací? Těžko říci — neboť v době, kdy vyšel tento druhý Leyův článek, už hitlerovci veškeré organizace německé zničili. A to nejen marxistické! Hlavní důvod obrácení dra Leye byl v tom, že šlo i o odstranění svépomocných výlučně dělnických národně socialistických družstev, poněvadž všechny výlučně dělnické organizace ukázaly se v usměrněném Německu velmi nespolehlivými. Ve všech byla objevena řada zakuklených marxistů, a tak tedy bylo nutno najít hesla k odstranění čistě dělnických organizací vůbec.

## Hitlerovská kultura.

Hnědé knihy uvádějí podrobné seznamy vypuzených spisovatelů, profesorů, hudebníků i malířů. „Nie und nimmer sind Hitler, Göring und Rust die Vertreter des wahren deutschen Geistes!“ je heslem těchto rozhořčených kapitol o ničené kultuře. Němečtí nacionalisté mají v této věci poněkud jiné přesvědčení: „Wir sind nicht und wollen nicht sein das Land Goethes und Einsteins. Eben gerade das nicht,“ píše Hussong v „Berliner Lokal-Anzeiger“ 7. května.

Z Frankfurtu n. M. 10. května. Slavnostní akt zahájil na staroslavném Römerbergu universitní profesor Fricke. Vůz s knihami, jež měly být spáleny, byl tažen pátem volů. Když hromada špinavé a bezcenné literatury se vznášela, byla zpívána píseň Horsta Wessela.

To je jedna z ukázek řady novinářských referátů, které citují Hnědé knihy. Lze si tu zrekapitulovat všechny události, jež souvisely s vyhazováním nehitlerovských občanů a pálením nehitlerovských knih. Všimněme si však raději, jakou kulturu nyní Němci místo té vypuzené zavádějí.

Předním básníkem nového Německa je Hanns J o h s t — t. zv. nejusměrnější básník — jehož interview s Hitlerem „O věcech měšťanských“ vyvolal nedávno opět jednou podiv nad měnivostí hitlerovské teorie. Tento Hanns Johst napsal drama „Schlageter“, jehož hrdina pronáší tuto větu: „Když

slyším slovo kultura, vytáhnu svůj browning“. Mimo Johsta nalézáme mezi usměrněnými německými básníky a spisovateli jen méně známá jména, jako Emil Strauss, Will Vesper, Wilhelm Schäfer, Agnes Miegel, Peter Dörfler a jiná. Aby se na novoněmeckém Parnasse ocitlo i jméno poněkud známější, je nutno přiřadit tam i nynějšího ministra osvěty a propagandy dra Josepha G o e b b e l s e, který stvořil r o m á n: „Michael, ein deutsches Schicksal in Tagebuchblättern“. Ideál německé ženy, jak jej nedávno charakterisovala německá rasová policie, byl po prvé vypočten v této knize. Michael, hledající německá duše, má vidění. Zlo je tu zosobněno v podobě Rusa Ivana, který chce šlechetnou duši Michaelovu obrátit na víru bolševickou. Vizme, jak Michael zápasí s pokušitelem:

Aber ich bin stärker als er.  
Jetzt pack ich ihn bei der Gurgel.  
Jetzt schleudere ich ihn zu Boden.  
Da liegt er.  
Röchelnd mit blutunterlaufenen Augen.  
Verrecke, Du Aas! Ich trete ihm den Schädel sein.  
Und nun bin ich frei.

To je zřejmě duch zralý pro zhitlerisovanou německou akademii.

Dočítáme se v Hnědých knihách o zajímavém výnosu ředitelství filmové společnosti U F A, podle něhož židovští herci smějí opět býti zaměstnáváni — ale jen v negativních rolích, tedy jen jako lumpové, zločinci, podvodníci, patologové a tak podobně. A potom prý Němci vyhazují židy! Aby však snad někteří z podnikatelů takových výnosů nezneužívali k přílišnému zaměstnávání židů, vyhradil si ministr dr. Goebels, aby každý jednotlivý případ mu byl oznámen k rozhodnutí. Jak jsme se právě přesvědčili, má k rozhodování ve věcech uměleckých kvalifikaci docela mimořádnou.

## Jak se měnil Hanns Heinz Ewers a jak Horst Wessel.

Známy německý spisovatel Hanns Heinz E w e r s byl povolán Goebbelsem v čelo usměrněných dramatiků a romanopisců. Je zajímavé, že přesto dva z jeho románů (Alraune a Vampyr) byly zařazeny mezi ty, jež byly určeny k spálení. Čím se zasloužil Ewers o hitlerismu? Napsal životopis Horsta Wessela, národního hitlerovského hrdiny, autora písničky, bez níž hitlerovci neudělají okázalejšího kroku. Slyšeli jsme v radiu zvukovou hru Horst Wessel, kterou H. H. Ewers napsal, a přesvědčili jsme se, že jeho tvrzení jsou v naprosté neshodě s tím, co o Wesselovi píše Hnědá kniha. Kdežto totiž Ewers jej líčí jako bezúhonného hrdinu, padnuvšího na polí cti a slávy kulí zákeřného nepřítele, Hnědá kniha tvrdí, že Wessel byl nedostudovaný student, který žil z výdělku prostitutky na rohu berlínské Münzstrasse. Se svými přáteli prý vytvořil údernou tlupu, která pořádala noční boje s marxisty. Byl zavražděn v bytě své milé jejím bývalým milencem. Národně socialističtí dějepisci prý o tom píší, že Horst Wessel chtěl svou čistotou zachránit duši prostitutky. Podle Hitlerovců byl prý zavražděn komunisty a proto byl přezván jeho jménem — Karl Liebknecht-Haus.

Nehledíc k tomuto pochybnému objektu životopisné práce H. H. Ewerse, i jeho antisemitism je nejnovějšího data. Hnědá kniha vzpomíná jeho filosemitského úvodu k „Hlasu od Jerusalema“ od Israela Zangwilla, k tomu možno ještě připomenout známý Ewersův úvod k prvnímu německému vydání Oscara Wilda, kterého Ewers srovnává s Heinrichem Heinem, označuje za velikou hanbu, že vlivem antisemitů Heinemu v tehdejší době v Německu nebyl postaven ještě ani jediný pomník. Přirovnáváje Wildeovo anglické zneuznání k německému nevděku k Heinemu, mluví proti antisemitismu velmi otevřeně.

## O písniích národních.

Charakteristika probouzejícího se hitlerovského básnického ducha by nebyla úplná, kdybychom si nevšimli, jak vypadají obrozené národní písně v Třetí říši. Zpěvníček „Deutschland erwache“ vyšel již v osmém vydání. Hnědá kniha z něho otiskuje dvě ukázky:

- Alle Vöglein sind schon da.
1. Nun ade Du mein lieb Heimatland  
Zu Strassburg auf der Schanz  
Es fängt ein grosses Trauern an  
Heil Dir im Siegerkranz  
Es braust ein Ruf wie Donnerhall  
Rosa Luxemburg schwimmt im Kanal  
Karl Liebknecht hängt am — Baum.
  2. Alle Vöglein sind schon da  
Alle Vöglein, alle  
Amsel, Drossel, Fink und Meise  
und das Reichsbanner Schwarz-Rot —  
Schade, dass kein Gold dabei,  
Schade, ewig schade!

Tohle jsou písničky pro děti a pro domácnost. Úderníci nejsou zdaleka tak idylicky naloženi. Z jejich písniček uvedeme jen refrény:

Wenn Judenblut vom Messer rinnt,  
gehts uns nochmal so gut.  
Die rote Brut, schlägt sie zu Brei!  
SA marschieret — die Strasse frei!

To je zpěv národních hrdinů...

## Reforma školství.

Je známo, že Němci — jinak známí svou okázalou snahou po pokroku — v uskutečňování školských reform postupuvali v poválečném Německu poměrně velmi pomalu. Z celé spousty berlínských středních škol byla k pedagogickým pokusům propůjčena jen jediná (Karl Marx-Realgymnasium v Novém Kolíně). Adolf Hitler a jeho lidé přesto sledali německé školství zamořené nezdravým pokrokem a postavili tudíž v čelo národních školských reform ministru Rusta, který byl kdysi z učitelského místa propuštěn pro duševní poruchy a jemuž před několika lety vydal německý soud osvědčení o nepřičetnosti. Tohle není „marxistický výmysl“ — ani hitlerovské žurnalistice se to dosud nepodařilo vyvrátit. Než budeme dále sledovat Hnědou knihu, připomeňme, co o školství stojí v Hitlerově knize „Mein Kampf“. Za nejdůležitější ze všeho je tu ve školské výchově označen chov (v originále: Heranzüchten) zdravých těl. Důvod? „Škola má být aspoň v hrubých rysech především přípravou pro službu v armádě.“ Víc než dvě řeči nepotřebuje podle Hitlera znát nikdo. Dějepis bude třeba omezit na učení o válečných hrdinech — ovšem jen římských a německých. „Naši mladí lidé musí znovu získat víru v nepřemožitelnost svého národa.“

Berlínský státní komisař dr. Meinshausen prohlásil v přednášce o reformě berlínského školství, že bude třeba v hodinách, jež se získají zkrácením látky dějepisné, zavést „nauku o rasách“ a předmět, který se bude jmenovat „Einführung in die Grundbegriffe der Familienforschung“. „Všechno liberalistické citlivůtkářství musí přestat,“ praví dr. Meinshausen. „Sentimentalita k židům jest velezrada.“

Příčinám jeho i jiných hitlerovských reformátorů bylo zrušeno i těch několik pokusných škol, jež byly v Německu až do letošního roku ještě zachovány. Žáci nejvyšší třídy toho pokusného gymnasia v Novém Kolíně byli pár dní před maturitou vládním nařízením posunuti do třetí třídy od konce, aby neušli duchu Hitlerovu. Numerus clausus pro židy byl na vysokých školách stanoven jedním a půl procentem jednotně pro celou říši. Za to členům (i bývalým členům) úder-

ných oddílů hitlerovských byly úředním výnosem říšského komisaře usnadněny zkoušky.

## Hitlerovské hospodářství v novinách.

V den Hitlerova nástupu do kancléřského úřadu prohlásil ministr Frick, že se zaručuje za zachování naprosté svobody tisku. Několik dnů po tomto čestném slově byla svoboda tisku v Německu zrušena. Bylo by zbytečné našim čtenářům znovu připomínat zákazy listů německých i zahraničních, končící usměrněním největších říšských novinářských podniků Ullsteinova a Mosseho. Méně známo jest, že za pár týdnů po usměrnění Mosseho nakladatelství (Berliner Tageblatt) byl národně socialistický důvěrník komisař Ost — který měl dozírat na nový podnik — zatčen pro statistickou zpronevěru. Po třech měsících hitlerovského hospodářství (uprostřed července) zastavilo dříve nejbohatší německé novinářské podnikatelstvo platy.

Pokud jde o zákazy zahraničních novin, ČSR. má nesporný primát. Kdežto z Francie bylo zakázáno jen 31 novin, z Polska jen 24, z Holandska 9, z Velké Británie dokonce jen 5, z Rumunska a Švédska po jednom listu a i ze samého Rakouska jen 37 novin — z Československa je toho času v Německu zapovězeno plných 66 časopisů! Je příznačné, jak se německá revoluce zračí v bilanci papírového průmyslu: Podle zpráv Frankfurter Zeitungu klesla zaměstnanost v tiskárnách a továrnách na papír o 25 procent a nakladatelská produkce o plných 40 procent.

## Organisace nejmladších a propaganda.

V rakouské Hnědé knize je po přesném výčtu a popisu plných čtyřiceti vražd a přepadení, jež hitlerovci na rakouské půdě provedli od 11. června do 30. srpna tohoto roku, uveden obsah služební knihy, kterou pro rakouské i německé hitlerovce napsal Theo Habicht. Je především velmi zaujat úvahou, jak zorganizovat rakouskou stranu:

Soll man das Bild der Partei als eines Staates im Staate — besser allerdings eines Staates neben dem Staate — behalten oder soll man die Parteidienststellen in ihren Funktionen den Staatsdienststellen gleichsetzen?

Zatím jest už pevně zorganizována rakouská hitlerovská mládež. Dokonce i známá Hitler-Jugend (mládeci a dívky od patnácti let) má tu ještě svůj Jungvolk der Hitler-Jugend, to jest chlape od osmi do patnácti let! Děvčata jsou organizována teprve od dvanácti let v „Bund deutscher Mädels“, ale aby se necítila tak příliš ponížena za chlapy, jest zavedena též tak zvaná „Kückengruppe“, do níž smějí děvčata už od desíti let.

Hitlerovský Studentenbund organizuje vysokoškolské mládež nejen z Německa, ale též z Rakouska a z Československa! Rakouští vysokoškoláci tvoří kraj 8., kdežto hitlerovci z Prahy a Brna kraj 9.

Pokud jde o propagandu, je Theo Habicht věrným žákem dra Goebbelse: „Pozornost mas je velmi omezená, jejich rozum a pochopení nepatrné, za to zapomnětlivost ohromná. Na těchto poznacích lze založit propagandu spolehlivou a působivou.“

## Mučení.

Německá národně socialistická strana na schůzích a v knížkách vždy ohlašovala, že bez bartolomějské noci vyvrcholení jejího díla se sotva podaří. Říkalo se jí „die Nacht der langen Messer“. Místo bartolomějské noci vyvolali však hitlerovci několik bartolomějských měsíců. 536 ověřených dokumentů sloužilo autorům basilejské a anglické Hnědé knihy jako podklad k podrobné charakteristice těchto časů: „Dokud nevidím na ulicích komunisty s useknutýma ušima a uříznutými nosy, není důvodu k rozčilování,“ zní povzbudivá věta

hitlerovského ministra. Hnědé knihy uvádějí dokonce jed-  
notný „Prügelarif“, zavedený prý v hitlerovských vězeních:  
Členství zatčeného v sociální demokracii trestá se třiceti ra-  
nami obuškem, členství v komunistické straně čtyřiceti ra-  
nami. Tresty pro funkcionáře se přiměřeně zostruují. Je-li ně-  
kdo mimo to ještě žid, dostane dalších dvacet ran. Podle po-  
pisů Hnědých knih, které se čtou jako nejfantastičtější krvák,  
začíná mučení hned při zatčení a je rozděleno na několik  
stupňů. Prý podle zarputilosti delinkventovy.

Čteme tu přibližně o padesáti podrobných vylíčeních pří-  
padů, jak zatčení dělníci byli mláceni ve sklepích ocelovými  
pruty, jak jim bylo každý večer oznamováno, že zítra budou  
popraveni, aby ani v noci neměli klidu, jak byli necháváni  
v příšerné nejistotě o osudu svých žen a dětí, jež musili při  
zatčení opustit, jak opilí úderníci stříleli po bezbranných za-  
tčích . . .

Na hitlerismus se doslova hodí slova, jimiž Hitler v „Mein  
Kampf“ častuje Dohodu: hitlerovská činnost skutečně byla  
„im Anfang scheinbar verrückt in der Frechheit ihrer Be-  
hauptungen, wurde später unangenehm und ward endlich  
geglaubt.“

Nemůžeme tu doslova citovat všechny případy, jež Hnědé  
knihy uvádějí. Jako typický příklad překládáme z německého  
vydání basilejského případ sociálně demokratické městské  
radní, padesátileté paní Marie Jankowski, Berlin-Köpenick,  
Bergmannstr. 18.

## O trýznění padesátileté paní.

V noci z pondělí 22. března na úterý 23. března byla paní  
Jankowski přepadena ve svém bytě. Auto prádelny a čistír-  
ny Miethke stálo před domem a z něho vystoupilo asi dvacet  
úderníků. Vylomili dveře, obsadili chodbu a schodiště a šest  
z nich vniklo s napráženými revolvery do bytu. Paní Jan-  
kowsky byla zatčena a odvezena k výsledku do domu kop-  
nické SA, Elisabethstrasse 29. Byla zavlčena do dřevěné  
kolny na dvoře a přinucena, aby se svlékla. Položili ji na  
dřevěnou lavici pokrytou šátkem v barvách Reichsbanneru,  
hlavu jí ovázali starými hadry, aby nemohla křičet a plné dvě  
hodiny ubohou ženu bičovali obušky a kovovými pruty. Po  
tomto mučení byla vystrčena na ulici, kde ji v pět hodin  
ráno našli mimojducí a odvezli autem domů. Lékaři kon-  
statovali, že je v nebezpečí života — mimo těžká vnitřní zra-  
nění nezůstalo na celém těle nedotčeného místa.

Byla ihned převezena do nemocnice v Karlshorstu, kde  
udala do protokolu: Zatím co mne bílí, porouchali mi stále,  
abych udala jména a adresy dělnických funkcionářů. Tázali  
se mne: Dostala jsi peníze z dobročinných akcí? Sestavila jsi  
seznam hitlerovských obchodů k bojkotu? a tak podobně.  
Zároveň se mnou byli trýznění dva komunisté, s nimiž jsem  
na konec musila zpívat „Deutschland, Deutschland über  
alles“. Byla jsem nucena podepsati revers, že již nikdy ne-  
budu politicky pracovat. Potom jsem dostala sklenici vody,  
mé šaty byly vyčištěny a se zdvořilým „Dobrý večer“ vy-  
strčili mne ze dveří.

Na trestní oznámení, jež na základě tohoto protokolu bylo  
učiněno, odvětila policie po několika dnech, že trestní sti-  
hání pachatelů z úřední moci zastaveno. Za to těch pět mu-  
čitelů (paní Jankowsky by mohla podle stáří být jejich mat-  
kou) podalo na ni udání — „wegen Verbreitung der Greuel-  
propaganda“. Hnědá kniha doprovází tento protokol fotogra-  
fiemi, jež vylučují jakoukoliv pochybnost o pravdivosti.

Bije se z důvodů politických  
i z nedorozumění.

Vnuk Rabindranatha Tagore byl v dubnu zatčen v jižním  
Německu pro podezření, že chystal atentát na Hitlera. To,

co v hitlerovském vězení viděli, neliší se mnoho od toho, co  
tam paní Janowski zažila. Hnědá kniha uvádí jeho protokol  
slovy: „Pravý ariec se seznamuje s Třetí říší.“

Příznačná je zpráva říšské tiskové kanceláře:

Bielefeld, 3. April 1933. Der sozialdemokratische Reichstags-  
abgeordnete und Stadtrat Schreck wurde gestern verhaftet. Er  
liegt zur Zeit im Krankenhaus.

Těžká zranění po zatčení politického odpůrce jsou uváděna  
s naprostou samozřejmostí, bez údivu a bez komentáře. —  
19. června objevilo se v „Leipziger Neueste Nachrichten“ toto  
úmrtí oznámení:

Alfred Erkner, narozený v roce 1886, zemřel 18. června  
1933. Pro nedorozumění byl mi vyrván můj manžel, pro-  
sím o tichou soustrast. Marta Lotte Erknerová, rozená Weinertová.

O jaké nedorozumění šlo? Alfred Erkner vypadal jako žid  
a byl tudíž od úderníků utlučen k smrti — nedorozumění  
bylo v tom, že mezi svými předky a příbuznými neměl ani  
jediného žida . . .

V dotazníku, který zodpovídá každý měsíc každá hitlerov-  
ská organizace a který uveřejňuje rakouská Hnědá kniha, jest  
v předtištěném rozdělení přehledu měsíční činnosti hned za  
otázkami, kolik schůzí, kolik seminářů, kolik přednášek a kolik  
společenských večerů bylo uspořádáno, obsažena též otázka:  
„Welche Terrorakte und Überfälle und von wem ausge-  
hend?“

## O metodách antisemitismu.

Jedním z prvních činů zemské národní vlády v Durinsku  
byl zákaz spolku „Zentral-Verein deutscher Staatsbürger jü-  
dischen Glaubens“ pro zemi durinskou. Zemská vláda odú-  
vodnila zákaz takto:

„Hlavním cílem rozpuštěného spolku byl boj proti antisemi-  
tismu. Poněvadž v Německu antisemitismu není, ztratil uvedený  
spolek raison d'être. Tudíž jej rozpouštíme . . .“

Pan ministr dr. Goebbels má ve své brožurě „Der Nazi-  
Sozi“ poněkud jiný názor, třebaže neméně dokonalý ve svém  
logickém vyvozování:

„Svoboda německého občana může být dobyta jen v boji  
proti židům. Ovšem že je žid také člověk . . . ale blecha je také  
zvíře — jenže nikoliv příjemné a užitečné. Před svým svědomím  
máme povinnost udělati je neškodnými.“

V knížce vydané drem von Leers „Juden sehen dich  
an“ je šedesát fotografií, které mají být zastrašujícím pro-  
středkem pro ty, kdož by se snad v Německu chtěli s židy  
smířit. Zajímavé je, že mezi těmi vyobrazenými „židy“ je  
i Karl Liebknecht, potomek Martina Luthera, zavražděný  
vůdce katolíků Erzberger, Erwin Piskator, syn pastorův a tak  
dále. Kdo není hitlerovec, je žid — a basta! Jinak jsou tu  
obrazy Rosy Luxemburgové, prof. Einsteina, Georga Bern-  
harda, Liona Feuchtwangera, Charlie Chaplina, Emila Lud-  
wiga, Maxe Reinhardta atd. Že tato serie obrazů ducha-  
plných lidí má působit odpor, dovidáme se teprve z nápisů  
pod nimi, které skutečně vzbuzují odpor. Pod obrazem Lu-  
xemburgové a Erzbergra jest napsáno: Odpravení. U Erz-  
bergra je mimo to označeno za zasluhu hitlerismu, že zne-  
možnil potrestání Erzbergrových vrahů. Pod obrazem Ein-  
steinovým stojí:

Vynalezl velmi spornou teorii relativity. Byl od židovského  
tisku a nic netušícího německého národa bouřlivě oslavován —  
a odvěčtuje se za to prolhanou a štvavou propagandou v zahra-  
ničí. (Dosud neoběšen.)

Autoři basilejské Hnědé knihy dokazují, že v Německu  
byli za posledních pět měsíců zavražděni 43 židé-nemarxisté.  
Marxisté (t. j. komunisté, sociální demokraté a příslušníci  
Deutsche Sozialistische Partei) jsou zahrnuti v jiné statistice.

## O posláaní rasové politiky.

Hnědé knihy uveřejňují protokol s hitlerovským úderníkem, který zabil židovského lékaře. Prohlašuje, že tak učinil proto, poněvadž mu bylo řečeno, že židovští lékaři odnímají nic netušícím německým pacientkám vaječníky, aby jen židé se množili a ovládli Německo. Takovými pověstmi byla v hitlerovské veřejnosti zjednávána půda pro známou rasovou a sterilizační politiku národně sociální. Profesor Stämmeler píše: „Cílem našeho chovu (das Zuchtziel) jest jen tělesné, duchovní a mravní zdraví příslušníků nordické rasy.“ Bude prý nutno zřídit chovné dvory (Hegehöfe) pro vzornou lidskou rasu. Jak si to s tím mravním zdravím a s tou vzornou rasou představuje prof. Ernst Bergmann v knize „Erkenntnisgeist und Muttergeist“, stojí za zaznamenání:

Zur Begattung der vorhandenen Frauen und Mädchen finden sich willige und fleissige (!) Männer und Jünglinge genug, und glücklicherweise genügt ein flotter Bursch auf 10 bis 20 Mädchen, die den Willen zum Kind noch nicht ertötet haben, bestünde nur nicht der naturwidrige Kultursinn der monogamen Dauerehe.

V předloze rasového zákona jest návrh, aby Germánům byl zapovězen pohlavní styk s cizími rasami. Na prostitutky se zákaz nevztahuje. Nejen přistěhovalci, ale i návštěvy Německa příslušníky jiných ras mají být omezeni.

Jak jsou zařízeny koncentrační tábory.

Hnědé knihy tvrdí, že v Německu je toho času čtyřicet tisíc mužů a žen v koncentračních táborech, jichž prý jest v celé říši čtyřicet pět. Z nich dva — jakožto vzorné — byly ukázány zahraničním žurnalistům. Kterási německá novinářka (Hnědé knihy jí z opatrnosti nejmenují) prohlížela prý tábory s nimi jako tlumočnice. Píše o tom:

Pro 100—200 zajatců je v Oranienburgu jen pět umyvadel a jediná pumpa na dvoře. Spí se v rozpadlých továrních místnostech na kamenné podlaze, na níž je rozprostřeno trochu slámy. Vzduch je tu již večer přišerný, poněvadž otevrou-li se okna k větrání, střílí se. (To potvrzuje i amsterdamský „De Telegraaf“ ve své reportáži z 8. dubna.) Uvážíme-li, že spí v jedné místnosti až padesát lidí v nečistých šatech a nepraném prádle (koupel je možná jednou měsíčně), lze si snadno představit, jaký vzduch je tam ráno. Celá místnost má předplaceny jediné noviny, jež zpravidla jeden předčítá. Strážci mají povinnost dbát o národně sociální výchovu zajatců, což prý provádějí zpravidla velmi surově.

„Nebezpečí útěku tu není,“ vykládal novinářce strážce tábora. „Jsou ostatně docela spokojeni. Proč by utíkali? Nedávno jsme dostali rozkaz, abychom jednoho propustili — a nechtěl. Musili jsme ho dovléci na dráhu násilím.“ Neuvěřitelné. Bylo to však brzy ověřeno, ale též vysvětleno: tato psychosa vznikla z nedůvěry k pravidelným zprávám: „Marxist auf der Flucht erschossen!“

I v koncentračních táborech jsou prý podle tarifů odstupňovány tělesné tresty. Korespondent „Chicago Daily Tribune“ Edmond Taylor tvrdí, že se při prohlídce anglicky dorozuměl s některými zajatci, kteří mu potvrdili, že při výslechu se užívá tortury.

Velmi se různí zprávy o stravě. V „Daily Telegraphu“ píše Gayde, že na Hitlerův svátek dostali zajatci na přilepenou kyselou zelí. V táboře Heubergu si prý kterýsi advokát stěžoval na špatnou stravu a byl za to odsouzen, aby týden noc co noc spal bez pokrývky na střeše. Reportéru „De Telegraafu“ (Amsterdam) bylo sděleno, že na Heubergu není vězeňských místností.

Jak se v koncentračních táborech žije.

Sociálně demokratický dělník, který utekl z tábora Hohensteinu, kde pobyl sedm neděl, vykládá:

Ráno nás budili v šest hodin voláním „Heil Hitler“. Ještě před mytím musili jsme sborově odříkávat modlitbu: Bůh ochraňuj náš národ a říšského kancléře Hitlera. Potom nás rozdělili na skupiny po dvaceti mužích. V půl sedmé: ranní káva — černá voda, která vůbec po kávě nechutnala — a kus suchého chleba. Potom se zpívá píseň Horsta Wessela a Deutschlandlied. V sedm hodin: vojenská cvičení: Hinwerfen, aufstehen, hinwerfen, aufstehen atd. Mezitím se hraje občas kopaná a běží se štafeta — v žaludku nic než trochu té černé vody a kus chleba. V devět hodin: nucená práce až do poledne. Stavění baráků, vození kamení, písku a dřeva. Ve dvanáct hodin: odchod ve čtyřstupech k obědu. Zpívá se píseň Horsta Wessela. Modlitba: Ježíš buď našim hostem a ochraňuj náš národ. K obědu: polévka a chléb. Dvakrát týdně kousek masa. Po obědě: umývání nádobí. V půl třinácté: opět hry a cvičení. V patnáct hodin: přehlídka. Zpívá se píseň Horsta Wessela a zas cvičení do sedmácté hodiny. Potom volno. Je však zakázáno s kýmkoliv mluvit. Ke čtení je tu jen národně sociální agitační literatura. V půl devatenácté: večere. Chléb a sýr nebo salám. V půl dvacáté: nástup u postelí. Zpívá se Deutschlandlied, modlitba — a spát! Celou noc je světlo a stráž s karabinami střeží, aby se ani v noci nemluvalo.

Závěr.

„Od té doby, co v Německu nastoupila národní vláda, přestaly politické rvačky a boje,“ píše německé listy. Ale neubýlo politických vražd — o tom výmluvně svědčí seznamy připojené ke všem Hnědým knihám. Z nich je patrné, že od 30. ledna (kdy Hitler se stal kancléřem) do 29. července neuplynul bez politické vraždy hitlerovské téměř ani jediný den.

Adolf Hitler slíboval práci, chléb a politické uklidnění. Místo toho vidíme po půlroce jeho vlády bilanci právě popsanou. Téměř na sto stránkách snaží se basilejská Hnědá kniha prokázat, že také zapálení říšského sněmu jest dílem Goebbelsovým (který prý vymyslel plán), Göringovým (jenž prý akci provedl) a Heinesovým (který prý přímo vedl žháře při zapalování). Lze ovšem sotva míti za to, že na tento pracně snesený průvodní materiál bude vzat zřetel v lipském procesu.

Jiří Šujan:

## Rozhovory se slovenským lidem

III.

Uvědomělý Ľudák?

Hledám v Pravenci a v okolí Prievidze uvědomělé Ľudáky. Představte si takového 35letého Josefa Rendeka z Pravence. Zdá se vám, že je to člověk hodně kritický. Čte raději „Slovenský deník“ než „Slováka“. Toho ustavičného štvání „Slováka“ má dost. I co se týče toho klerikalismu, má k němu odmítavé stanovisko. O Česích, zdá se vám, má také kritické stanovisko, odlišné od těch zaslepenců; otevřeně mi řekl, že podle jeho zkušenosti Češi jsou vlídnější, laskavější, ochotnější, demokratičtější než Slováci, než slovenská inteligence. Ale promluvíte-li s ním o jednotě československé, vidíte, že se nemá, kam podět, neví, jak z konopí. „Prečo si Ľudákom?“ — ptám se ho.

„Lebo oni bojujú za autonomiu, za lepšiu budúcnosť Slovenska.“

„A vieš, čo je to tá autonomia? Nestretol som sa totiž ešte so Slovákmi, čo by si bol celkom na čistom s touto vecou.“



„Ako bych nevedel? Znamená to, že budeme mať vlastné zákonodarstvo a vlastnú vládu, len niektoré ministerstvá budeme mať spoločné s Čechmi, tie, ktoré si žiadajú vyššie záujmy.“

„To je, priateľu, už viac ako autonómia, to je už úplný dualizmus, aký malo Maďarsko s Rakúskom. A myslíš, že už s tým budú Slováci spokojní, že už nepôjdu ďalej vo svojich požiadavkách? Vieš niečo na pr. o maďarských snahách po úplnom osamostatnení?“

„Neviem. Ja si len myslím, že by sme už potom nemali príčinu nadávať na Čechov, nemali by možnosť nás vykorisťovať a bol by medzi nami pokoj.“

„Povedz mi, prosím, príklad toho vykorisťovania!“

„Zabrali nám miesta v štátnych službách.“

„Tak, a ja viem, že si na pr. aj ty sám a koľkí tvoji vistovníci od nás mohli sa dostať cez prevrat k niečomu v štátnych službách, veď si mi to sám nedávno hovoril. Prečo si nešiel?“

„Robili sa nám ťažkosti, kdežto Čechom nie. My sme mali podať žiadosť o prijatie k železničiarom, kdežto Česi, ako som to zistil, dostali sa tam bez toho, na jednoduché osobné hlásenie ich prijali.“

„To byly ťažkosti? Ty si, povedz pravdu, službu tú veľmi nepotreboval; ale poneváč už tu bol duch protičeský, sám si bol hodne hungarofilský, potreboval si skôr pídiť sa po dôkazoch, že sa od Čechov písomné žiadosti nežiadajú, aby si mohol povedať: ej, veru sú tí Česi takí. Nenapadlo ťa a, bohužiaľ, dodnes ťa nenapadá, skúmať pravdu, prečo tí Česi žiadosti podávať nemuseli. Im sa mohlo stoprocentne dôverovať, kdežto tebe a bárktorému Slovákovu nie. O tom sa štát chcel presvedčiť prejednaním tvojej žiadosti, či si hodon dôvery. Vieš veľmi dobre, že keď bol bolševický vpád, ľahko by sa bolo Slovensko podarilo Maďarom okupovať, keby sme neboli mali spoľahlivé železničiarstvo, četníctvo atd. Každý štát sa musí chrániť, musí si zaistiť svoju existenciu oddanými vykonávateľmi štátnej moci. Ty by si teraz chcel vyhodit tých, ktorí tu sú od prevratu a zaujať jedno ich miesto, a aj preto si ľudákom. Ale tým by sa štátu nepomohlo, lebo by musel penziu dávať tým, ktorí sú ešte schopnými služebníckmi. A ty sa máš jednako dost spokojne, ako si mi to nedávno povedal. Máš vraj všetko, čo chceš. To dnes málokto môže povedať.“

„Ale druhí...“

„Pôjde o to, abysme im na Slovensku zaistili prvenstvo pred jednako schopnými Čechmi pri prijímaní do štátnych služieb, k tomu však nie je treba autonómia ani dualizmus, ktoré ohrozujú tento štát. Sami byť nemôžeme, nenastupujeme tedy ani cestu k samostatnosti.“

„Ale i v hospodárskom živote potrebujeme ochranu pred Čechmi. Podujúmajú tu české firmy, lebo sú lacnejšie než slovenské. Ale tá česká firma neprijme slovenských robotníkov, len českých. Autonomiou sa zabráni tomu, aby tu české firmy podujúmajú.“

„To by bolo nerozumné. Aký záujem má tu slovenský robotník, ktorého chceme chrániť pred protekčným systémom v súkromnom podujúmaní, na tom, aby bol chránený slovenský kapitál? Musí nám ísť o to, aby sa čím lacnejšie podujúmať mohlo, robotník z toho má len prospech. Môže mať vyšší plat. Ale zabrániť treba tomu, aby české firmy na slovensku dávaly prednosť českým robotníkom, k tomu však tiež nie je treba autonómia.“

„A ako sa to teda provedie?“

„Zákon na to už je, len treba dbať o jeho prevádzanie. Chyba je na samých robotníkoch, nemajú organizácií, ktoré by dbaly o uskutočnenie ochrany. Ak budeme my Slováci aj ďalej tak málo schopnými do života, ako sa to dosiaľ ukazuje, môžeme mať aj celkom samostatný štát, preca budeme v hospodárskom i politickom područí iných. Nevieš nič o takých prípadoch?“

Ale môžete si dať i s Rendekem, ktorý se vám zdá byť na pohľad prístupným rozumovým dôvodům, sebeväčší práci, môžete ho jakkoli dôkladně přesvědčovati, nic nepořídíte. Ta protičeská psychosa ho neopustí. Jeho rozum může konečně docela přijímat všechny vaše vývody, cit mu říká něco jiného. Žije se mu takto dost pohodlně. Celé okolí je zaujaté proti Čechům, a proti proudu se to těžko plave.

## Bývalí agráři.

V Pravenci bylo několik agrárníků, těsně po převratě. Čím dále, tím je jich méně. Někteří z nich dodnes odbírají ještě agrární týdeníky. V duchu však jsou již i ti bývalí agráři autonomisty. Zašel jsem si do jedné takové bývalé agrární rodiny. Je to rodina mně trochu příbuzná, chodím tam často, když jsem doma, znám ji dobře.

Dal jsem otázku nejdříve mladému Janu Klimantovi, kterému je asi 30 let a chodí na drenážní práce, jaké má zkušenosti s Čechy.

„Málo som mal s Čechmi do činenia, ale sa mi Česi neľúbia.“

„Prečo?“

„Česi si nás akosi dost nectia.“ — „Neučia sa slovensky“ — dodala jeho žena. „Ako aj bratranec, čo študuje v Brne, hovoril, že ho v Brne nerozumejú, keď niečo kupuje v obchode, alebo keď sa stretne s dievčaťom na zábave.“

„Ja chcem vedieť, aké máte sami skúsenosti s Čechmi? Či nám ubližujú, či nám chlieb odberajú atď.“

„Ublížil nám — říká mladý Klimant — na pr. riaditeľ Čech hospodárskej školy na východnom Slovensku, nedal nám kúrit s drevom, ktoré tam bolo, ačkoľvek nám to bol pôvodne dovolil; potom však volačo so ženou sa bol pohneval, nuž nám to zakázal.“

„Aj, v tom hľadáš príčinu proti Čechom? No, čo ďalej?“

„Nuž hovorí sa, že keby tých Čechov nebolo, nebola by ani bieda.“

Do toho vskočil otec mladého Klimanta: „Keby ten národ slovenský bol sám, dozaista že by bolo lepšie. Hľa, bol som hľadať na jar lešenársku prácu v Žiline. Prišiel som na jednu stavbu, nuž mi bolo povedané vedúcim práce Čechom: My máme dost našich ľudí. Aj to sa stalo, že Slováka v tejto chvíli odmietli, prišiel na to Moravec, už ho vzali. A takých lešenárov, akí sú Slováci, treba hľadať, a pracujeme k tomu všetkému za menšiu mzdu, ako českí ľudia. Kde je česká firma, tam Slováka nemá čo hľadať.“

„Majú Slováci pri stavbách nejakú organizáciu?“

„Nie, a keď aj niekde majú, vodcovia sa zapredávajú. Česi, tí sú organizovaní, to viem.“

„Tak vidíte, v tom je chyba predovšetkým. Vy miesto toho, že by ste hľadali a našli ako robotníci pravú organizáciu, miesto toho, že by ste si vzájomne, solidárne pomáhali, vy utekáte z boja, uchylujete sa k nádvákám, k nenávisti protičeskej. Tým ovšem nič nezískavate. My máme zákon na zamestnanie miestnych robotníkov v prvom rade. Ale vy si nevíete vynútiť,

aby v živote bol prevádzaný. Všetko ten štát nemôže vidieť. A mnoho vecí uzákonených treba si vynútiť. Nestojíte na stráži. Konečne choďte zase vy do Čiech, keď Česi idú k nám na prácu. Tam sa lepšie platí než tu. Sú v Čechách už mnohí a cítia sa tam dobre. Vy ste ovšem takí, že sa nechcete ďaleko od domu hýbať. Hľa tu vášmu synovi, ako viete, získal som bol miesto v Batových službách. Aj bol miesto nastúpil. Aj vedel, že by sa bol tam dobre mal, že by sa bol výborne osvedčil, a čo urobil? Miesto opustil. Takýmto činom my nemáme čo nariekať. Chcete byť len na prípeckoch, kde ste sa narodili, nechcete opustiť trvale svoje rodné horské kúty, a to je to. A keby ste už potom tu doma si aspoň vedeli a chceli nejakú pomáhať. Aj z tých hôr, z tých lesov, z tohoto na oko neúrodného kraja by sa dalo dobre žiť tunajšiemu ľudu, keby vedel poslúchnuť hlasu práve tých nenávidených.

## Nejmladší generace.

V tom prišiel do pokoje mladší syn Klimanta, Peter, 19letý mladík. Ptám se ho, zda už i on a jeho druhové uvažujú o otázke československé a politickej väbe.

„Pravdaže“ — odpovedal. „Pán učiteľ nám hovoril o Čechoch, aby sme ich mali radi, že sú to naši bratia, že nás oslobodili. Ale ako som ich skúsil, nezasluhujú si našej lásky. Česi môžu pracovať aj po zákonnej dobe pracovnej a dávajú im pri tom lepší plat, Slovákom nie. S českými ľuďmi českí podnikatelia lepšie zachodia ako so Slovákami. Nás hnala na pr. náš asistent do nemožnej a nezdravej práce, ale čo mal Moravanov pod rukov, tých sa neopovážil k tomu nútiť.“

Nemohl jsem tomu věřit, proto jsem se ptal na jméno toho asistenta. A mladý Klimant zůstal zaražen, i řekl, že asistent byl sice Slovák, ale ten co byl vedle něho, jako by dozorčí, ten že byl Čech. „A čo firma, byla česká alebo slovenská?“ ptám se dále. Byla prý slovenská. Tak tedy vidíte: mermomocí chce i tento ještě nevinný mladík najít nějakou chybu na Česích, mermomocí chce je pošpinit, očernit. Jak mu můžete pak věřit, když jste ho přichytili? Ptám se, zda neví, proč ten asistent nehnal Moravany do oné nemožné práce (v 6 hod. večer na podzim, kdy už byly mrazy, hnala je prý do vody kopat). Řekl, že by ti to nebyli dělali, že by se byli postavili všichni na odpor. „A vy jste to proč neučinili?“ ptám se dále. „My, my nevieme byť takí.“ A za to, ejhle, mohou tedy zase jen ti nenávidění Česi, kteří nás chtějí organisovat, chtějí nás učinit lidmi těch schopností a vlastností, jaké mají sami.

## Převychovaný komunista.

Někteří z mladých lidí vrátili se nám z ciziny, jak jsme viděli na Jánovi Krčovi, velmi uzpůsobení do života. Jsou velmi čiperní, chtějí podnikat. Interesují se o všechno, hledají chyby, kritisují. Jiní však, chválábohu, že jsem našel v Pravenci jen jeden takový typ, nevěří už v nic. Jsou zklamáni, když nedošli cíle zbohatnutí, za kterým se vydali do ciziny, a nečekají už nic od života. Prý by bylo dobře, kdyby vyhynul celý svět. Ani nechce jako komunisti potom svět nový, ne — neboť život je asi podle něho největší hloupost. Na národnosti a na ničem mu vlastně nezáleží. Přece se ho ptám, svého spolužáka v ľudové škole, Josefa Dady, 27letého nihilisty, co si myslí o autonomii.

„To je vec, ktorá má a môže pomôcť slovenským pánom, ktorí nevedia s Čechmi konkurovať, lebo sú

proti nim chudobní duchom. Takých nafúkancov treba hľadať, ako sú slovenskí páni. Ba sa tebe čudujem, prečo si nie taký aj ty. Veď toto, čo len otre nosom o nejakú tú školu, už sa s tebou ani nerozpráva, už to čaká od teba pozdrav, už si to myslí, že je bohom. Takýmto pánom ovšem by slovenský ľud pomáhať nemal. Česi sú demokratickejší, to je skúsená vec. Ale — ja by som radil, aby ľud na nikoho nehlasoval, všetci sú kmíni... A ešte som aj počul, že ktorýsi notár nám, čo sme boli vo Francii, závidel, že môžeme byť vo Francii; že sa vraj môžeme cítiť blaženými, keď môžeme žiť v takom meste ako je Paríž. Bolo by mu nos strčiť do toho ohňa, pri akom som ja pracoval, akú prácu konajú vo Francii len takí otroci z cudziny, ako sú Slováci.“

## Rodisko Vavřince Benediktího.

Je tímto rodiskem obec Nedožery, ležící v jižním sousedství Pravence. O kulturním životě nejenom této obce, ale i celého okolí, před převratem vydal Karel Kálal velmi smutné svědectví. Když jednou šel tudy, ptal se nejednoho obyvatele Nedožerů, zda ví něco o tom, že se zde narodil někdejší rektor pražské university Benediktí. Od každého dostal negativní odpověď. Fakticky se zde o Benediktím neslyšelo, o jeho existenci nikdo nevěděl. Až po převratě šel na bohoslovecká studia nadějný literát Peter Petic z Nedožer do Prahy, začal se tam zabývat Benediktím a jeho zásluhou mu tohoto roku na jaře Slovenská matice odhalila zde památnou desku. Teprve teď Nedožery a okolí se něco dověděly o svém rodáku. Ale Benediktí, který byl tvůrcem mluvnice českého jazyka, by dnes žasnul, kde se to probudili jeho rodáci po dlouhém spánku: v nesmířitelném odporu proti Čechům a češtině. Dali to najevo i při slavnosti Benediktího. Když mluvil zde zástupce pražské university, prof. A. Pražák, lid nechtěl slyšet jeho českou řeč.

Nedožery jsou celé ľudácké. Poslanec Josef Sivák z nedaleké Prievidze, pak prof. Žirkov z prievidzského gymnasia, který je členem zemského zastupitelstva, mají zde jako v každé obci v okrese několik oddaných rodin a ty to zde drží. Pracují ovšem prostřednictvím faráře. V poslední době jsou zde a v celém okolí ľudáci jaksi ticho. Prievidzský kraj ovšem není třeba získávat, proto zde nedělají ľudáčtí vůdcové, jako po jiných krajích Slovenska, žádných manifestací. Následkem toho se mnohdy zdá zdejšími příslušníkům jiných stran, že snad autonomismus zde ochabuje. Takového mínění je v Nedožerech legionář Pavel Šimo, velmi uvědomělý a dobrý Čechoslovák, agrárník. Má krčmu, lidi se k němu schází. Zdá se mu, jak mi to projevil v rozhovoru, že ten protičeský odpor pomalu mizí. Soudí to ovšem jen z toho ticha, které zde panuje. Mluvil jsem však s jiným mně známým agrárníkem, Jurajem Šimkem, který má být teď starostou Nedožer. Tužil jsem, že asi přestal už být členem agrární strany, jestliže ho mají volit za starostu. Také tomu tak je, jak jsem zjistil při rozhovoru.

„Proč jste přestal být agrárníkem?“

„Chcel som projekt toho, aby som ponevác následkom toho dostal nejakú službu štátnu. Chodil som projekt toho, ale ponevác Česi zdajú akoby kvalifikovanejší, majú u nás, prosím vás, projekt toto všade ako ponevác prednosť. Mám už toho dost, však ponevác viete, ako projekt toho tu následkom musí človek trpeť a pri tom kde nič tu nič, situácia je potom ponevác taká, že musíme všetci hľadať projekt toho záchramu,

ponevác tomu slovenskému národu chlieb Česi následkom odbarajú.“ — Chci podať pokud možno věrně tohoto typického muže z Nedožer, proto se snažím reprodukovat jeho odpověď v té jeho slátanině. Šimko a jeho okolí si ovšem myslí, že to je řeč učená, inteligentní. Však asi proto bude i starostou obce. Ptal jsem se dále, jakou to službu chtěl. „Akúkoľvek, však či už projekt posluha u súdu, či u iného nasledkom toho úradu, či ponevác u železnic, no, bárčoby prišlo. Avšak som súci na také voľačo, alebo projekt toho. A preca nie. Keď som bol v Čechách na vojne a bol som projekt toho následkom v Plzni, v Prahe, vo Vysokom Mýte, ponevác mi tam aj bolo ublížené, áno, že som ako vraj „blbý Slovák“ a také voľačo, ale ja si to o sebe projekt toho preca len nemyslím, že som následkom toho taký. A nevzali ma ponevác, Čech ten následkom môže byť prijatý. Ako som aj teraz ponevác čítal v Slovákú, že za školníka v Dol. Kubíne projekt bol prijatý.“

Posoudí si ovšem sám čtenář, co za schopného chlapíka je Šimko ve skutečnosti a má-li právo se rozčilovat, že se mu nepodařilo uchytit se v nějaké službě státní. Tento chlapík nemůže dojít ukojení svých tužeb ani když se bude ucházet o protekci u ľudové strany. Ptal jsem se Šimka ještě na to, zda ví, co je to autonomie. Řekl: „Myslím projekt toho celkom docela neviem, ale hlavne to, aby tu Slovák mal prvý miesto. Máme ponevác už aj študovaných, však viete následkom koľkých učiteľov tu máme. Ale do Kanianky (je to blízka obec) ponevác prijali Čecha.“

„Aká je to škola, cirkevná či štátna?“ ptám se Šimka. Odvětil, že církevní. „Tak tedy tu si toho Čecha obec vyvolila,“ říkám. Šimko však povídá, že se hlásili i kvalifikovaní Slováci, a nedá si říci, že na obci záleželo, koho si z kvalifikovaných vzala. Chce provést důkaz, že se těm Čechům dává přednost. Ale prý konečně četl nedávno v „Slovákú“, jak vyhazují Slováky ze služeb u železnic, kdežto Čechy ne. Suroviak si přeje, aby se pensionovali a překládali k jiným odvětvím státní správy jen Češi, nikoli Slováci. Na odbornost, kvalifikaci tedy podle něho není třeba vůbec brát ohledy. Rozhovor se Šimkem jsem ukončil, neboť myslím, že to už stačí, abychom zjistili jeho smýšlení o Čechích a naší jednotě s nimi. V Nedožerech není třeba ani dále zkoumat smýšlení lidu v této věci. Co jsme zde podali, je věrným obrazem této obce. Přejdeme tedy do nejbližší sousední dědiny.

## národní hospodář

Jolly Friedmannová:

### Slovenský problém s jiného hlediska

Ponevadž uznáváme za potřebné v této kritické době hromadit informace o Slovensku, uveřejňujeme také tento článek příslušnice mladé slovenské generace, psaný zřejmě s marxistického hlediska. Není pochyby, že je v něm mnoho pravdivého. Lecčehos z toho se dotkl ve svých knihách již Seton-Watson.

Z českých intelektuálů jsou snad levičáci jediní, kteří správně chápou Slovensko, oceňují autonomismus Hlinkův logicky a nediví se nenávisti mladé slovenské generace. Nepřekvapují je ani „Pochodně na Slovensku“, ani Trenčanské Teplice, nebo případ Matice. Ostatní vrstvy inteligence v historických zemí mají

úplně nesprávný názor o slovenském problému. Vidí problém kulturní, problém ješitnosti, demagogii, snad štvání komunistické a snaží si vysvětlovati poměr Čechů a Slováků povrchním pozorováním protičeských plátek na Slovensku.

Slovensko je dnes velmi vážným hospodářským problémem, jehož závažnost ohrožuje i ideu jednoty národa československého a vůbec státopornou myšlenku. Slovenský problém má ráz ryze hospodářský, dokonce, sledujeme-li události posledních 10 let na Slovensku s hlediska dialektického materialismu, zdá se nám, že myšlenka národní jednoty Čechů a Slováků byla jen povrchem k postupu českého kapitálu na Slovensku.

Marxisté se v tomto tvrzení opírají o řadu symptomů. Je to v první řadě t, zv. bankovní otázka na Slovensku. Pak je to tarifní problém slovenského průmyslu, v nemalé míře evidence státních dodávek, otázka mladé slovenské generace, otázka Čechů na Slovensku, úrokové míry, obchodní smlouvy s Maďarskem a vůbec otázka zájmu Slovenska v rámci zájmů celé republiky.

Je obecně známo, že 80% veškerých bank na Slovensku jsou v rukách českých. Tak na příklad má Legiobanka na 126 bankovních ústavů na Slovensku (přímé, neb nepřímé podřízených), Živno kontroluje také jednu velkobanku (19 filiálek) a Beba si vtělila Dunajskou banku (17 filiálek). Je ještě několik docela nepatrných ryze slovenských bank, pro něž již není vhodný ani výraz „živoření“.

Toto se nám zdá dost nevinnou expansí. Uvážíme-li, že 85% slovenského průmyslu je otrokem bankovního úvěru, chápeme, že kontrola českých bank, vlastně kontrola českého průmyslu na Slovensku může mít a má příšerné následky. Tak na př. jedna česká velkobanka zastavila provoz v Ružomerských Mautnerovkách, v Čacanských textilkách, v Lučenecké textilce, ve filakovských smaltovnách (redukovala) jedině proto, aby její závody v Čechách mohly pracovati. Jiný případ: jakmile se dostaly krompašské železárny do područí jedné české velkobanky, byly dokonale demontovány a skvělý výsledek 7 mrtvol, 22 raněných (při odporu dělnictva) byl připsán ve prospěch komunistů. Chcete-li, napiší Vám o podobných amputacích celou knihu.

Nevinná expanse českých bank na Slovensku má i svou druhou zajímavou tvář, a to je úroková míra. Nedávno byla maximována pro území celé republiky. Málokdo ví, že do této doby se platilo na Slovensku 12—14 až 16, na Podkarpatsku až 18% úroku. Nemyslete si, že to byl úrok pokoutních bank. Byla to normální úroková míra bank, které musely denně posílati výkazy do Prahy, na Příkopy a Poříč. Úvěr měl zajištění vždy dostatečné, snad větší, než se v Čechách požaduje (trojnásobné krytí na intabulacích primo loco, zajištění úroků, krycí směnky se žirantem atd.). Výsledek: vyšší úroková reжіe, tudíž nižší mzdy, dnes kolem 75 haléřů do 1.35 Kč na hodinu.

I třetí zajímavost má nevinná expanse českých bank na Slovensku. Známe několik případů, kdy dědeček slovenského průmyslníka byl zakladatelem venkovské banky, tatínek 10 let předsedou správní rady, syn se dožije toho, že se banka dostane do zájmové skupiny jedné české velkobanky a překvapeně vidí, že po 45leté spolupráci mu vypovídají úvěr, žádají bezpečnější záruku atd.

Slyšela jsem dokonce o případu, kde se jednalo o dluh krytý dostatečně nemovitostí, ale kde se úroky nemohou platit, poněvadž jsou přemrštěně vysoké, a kde celý dluh pochází z roku 1919, teda Kč v poměru k dnešní hodnotě bezcenné. Výsledek: zastavení provozu několika průmyslových podniků.

Nepochopitelné pro rozumného člověka je tarifní problém slovenský. Nikdo nechápe, že doprava dříví z Jasinů do Ostravska je na polských drahách levnější než na našich vlastních, a že je v Praze levnější polské dříví než naše slovenské, ačkoliv dříví na Slovensku nestojí vůbec nic. Slyšela jsem dokonce o případě, že jedna šarišská obec zažalovala košického producenta dříví, aby vykácel les podle smlouvy, že mu dříví dá zdarma, ale potřebuje prý pole. Obchodník se nechal raději žalovati poněvadž věděl, že mu dříví franko Praha bude dražší, než dříví polské.

Po těchto ještě nezastaralých případech je na řadě slovenských požadavků evidence státních dodávek. Škoda o tom psát. Snad by se ještě někdo urazil a byla by z toho nepříjemnost. Jiná aktualita je vyjednávání o nové smlouvy s Maďarskem. Už jsme se dohodli, že se dohodneme. Naši sice prohlásili po vypuknutí celní války s uvedeným sousedem, že jen 7% našeho vývozu jde do Maďarska, že si výhodnější smlouvu vynutíme. Zapomněli ale, že v těchto 7 procentech je skoro 40% veškerého slovenského exportu. Výsledek: Chust, Tiačevo, Dolní Apše, Polomka (spolu 12 mrtvých, 32 raněných, přes 300 zatčených: připsáno ve prospěch „levých“).

Andrej Hlinka a jeho „Slovák“ vydali minulý rok heslo „Češi von zo Slovenska“. Lidé to nemohou chápat v historických zemích, že všechno co je státní na Slovensku, všechny úřady, ústavy, pošty a dráhy jsou naplněné a přeplněné úředníky českými, z nichž se jen málo asimilovalo a žije opravdu s národem a s okolím. Groteskní je případ Podkarpatska, kde jsou české lidové školy s dvěma dětmi, které rozumí česky.

Již pátý rok dorůstá slovenská generace, která chce pracovat, která má schopnosti, diplomy, chuť do života. Tato mladá generace vidí, že na Slovensku jsou všude v úřadech Češi. V průmyslu banky, Češi a židé. Židé jsou sice velmi kladným elementem ve spolupráci národa slovenského, ale nesmí se jim zablýžovat, že mají svých mladých sil až moc. V mladém Slovákovi se postupně mění ideál jednoty národa československého vstěpený mu ve školách a na universitách v Brně a v Praze v ideál nový, v ideál autonomismu. V úřadě vidí úřad cizí, úřad český, jemuž se nesevěří, v úřednících vidí cizince, Čecha, čeština se mu stane jazykem nenáviděného konkurenta, často protekčního konkurenta a v Praze pozoruje jen centralismus a vykořisťování.

Tak došlo k Trenčanským Teplicím. Došlo ovšem i k jiným sjezdům. Na příklad k Polomce (4 mrtví), ke Košutem (3 mrtví), k Chustu (2 mrtvoly), Tiačevu (2 mrtvoly), k Dolní Apši (2 mrtvoly), k hladu na Kysucku, v severním Liptově, v celé Oravě, k hladu na Podkarpatsku, k mistrovskému dílu Julemnického, Geralda Hamiltona, Ludwiga Konna, ke knize Šaldově atd. atd.

V tomto osvětlení je Hlinka docela jinou postavou než ho historické země znají. V tomto světle je Hlinka politikem s „páteří“. I jinak je to jedna z nejskvělejších

postav, jež vůbec znám. Také autonomismus Hlinkův a „Pochodně na Slovensku“ začínáme chápat. Autonomismus s vyhraněným, hospodářským programem nemá na mysli žádný národ slovenský bez národa českého. Požaduje jen bezpodmínečný respekt zvláštních regionálních zájmů Slovenska v rámci zájmů celku. Autonomismus si pletou i někteří Slováci se separatismem. Pro tyto bylo by lépe, kdyby znali slovenský problém trochu důkladněji a věděli, že autonomismus a separatismus jsou rozdíl jako „práva“ a „tráva“, mají totiž podobný přízvuk.

A nyní mladá generace na Slovensku. I o této se poslední dobou píše. Vždyt v historických zemích nikdo nezná mladé Slováky. Porovnejte s mladou českou generací a budete překvapeni. Mladí Češi až na několik výjimek (opravdu cenných a skvělých) jsou unaveni nadšeným hulákáním při zápase Sparta Ambrosiana a jsou unaveni tancem u Nováků neb Bukovských. Podotýkám opět, jsou mezi nimi i skvělí lidé, ale těch je dost málo.

U Slováků je také dost povrchních lidí, jichž jedinou ctností je, že jsou Slováci s rodokmenem (Stammbaum). Většina mladých lidí je ale nasycena poměry na Slovensku. Je plná dynamiky, elasticity, snad nenávisti. Reflex jejich myšlenek je Trenčanský sjezd, Zvolenský sjezd, 25.000 lidí při „pochodních na Slovensku“ ale nejen ve Zvolenu, nýbrž i v menších městečkách.

## literatura a umění

*B. Markalous:*

### Adolf Loos zasloužil se o civilisaci

II.

Chvála techniky a antického Řecka.

Naše umělecko-průmyslové předměty nejsou moderní. Nemají s dobou nic společného. Jsou beze smyslu. Jsou k ničemu. Nelze jich prakticky užití pro samý dekor, mají plno vztahů k abstraktním i náboženským, nám dnes úplně nesrozumitelným pojmům, jsouce plny symbolů a jakýchsi vzpomínek.

Jsou to věci svou podstatou středověké.

V letech 1893—96 byl Loos ve Spojených státech a poznání, která tam učinil, jsou rozhodující pro celou jeho ideologii. Pracoval tam jako zedník (= úcta k práci rukou, sociální cítění), jako kreslič ve velkém truhlářském závodě (rozuměl technické práci truhlářské jako málokdo z navrhovatelů, podrobně se obeznámil a smířil se s historickými slohy nábytku, které byly tehdy, a jsou dosud v Americe hromadně kopírovány, hájil je potom, dokonce, jako osvědčené tradicí a jako standardy). Nadto dal mu pobyt ve Spojených státech zkušenosti, jak diskretně možno užití antických motivů, což uplatňoval pak především ve svých obchodních portálech (Knize, Spitz ve Vídni), které byly jeho chloubami a patří bezesporu k nejlepším, co bylo kdy v tomto oboru vytvořeno. Tu spojily se mu silné dojmy, které měl z cesty po Řecku, s moderními technickými americkými vymoženostmi. Řecko mu splynulo s americkým inženýrstvím.

V „Neue Freie Presse“ napsal potom 1898:

„Existují u nás lidé, kteří pracují tak, jako to činili Řekové? Ano. To jsou Angličani jako národ a jejich povolání je inženýrství. Angličtí inženýři jsou Helény naší doby.“

Středověk máme za sebou. Od zániku římské říše nemyslela a necítla ještě žádná doba klasičtější než doba naše. Bylo kdys helénštější myšleno? Viz Thonetovu židli! Nezrodila se z téhož ducha, z něhož povstala řecká židle s ohnutými nohami a opěradlem ztělesňujícím zcela prostě způsob sedění doby? Pohleďte na bicykl! Nevane z něho duch Periklových Athén? Kdyby Řekové dovedli sestrojiti bicykl, byl by se do posledního šroubku podobal našemu bicyklu. Je neřecké chtít vyjadřovat svoji vlastní individualitu předměty, jež patří k našim denním potřebám. V Německu vidíme největší rozmanitost tvarů. Němci jsou ze všech kulturních národů nejméně proniknuti řeckým duchem. Ale Angličan má pro určitou příležitost oděv, postel, bicykl. Za nejkrásnější považuje to, co je nejlepší. Volí proto, jako Řek, nejlepší oblek, nejlepší postel, nejlepší bicykl. Změny formální nevznikají z touhy po novotě, nýbrž z vůle, věc co nejvíce zdokonalit.

Před domem vídeňských umělců stojí (1899) dva stožáry. Škoda, že nemohu uveřejnit jméno muže, který se odvážil postavit tyto železné mannesmannské roury bez starožitných nebo modernistických příkras — jen tak — jak vyšly z dílny. Byl to odvážný čin v městě, kde stožáry elektrického vedení byly znešvařeny ohyznými hlavicemi a tlačnými ozdobami — smělý čin v městě — kde umělci hledí s patra na prosté, byť technicky skvělé výrobky našeho průmyslu.

Hrdě, volně a vzdušně pnou se stožáry před domem umělců jako důkazy moderního průmyslu, důkazy, že i bez dekorativních tretek lze v lidském srdci buditi účinnou radostnou náladu.

Umělecký průmysl je středověk. Je to reakce na antiku a její smysl pro věčnost.

Toto bláhové počínání jest jen k tomu, aby zatemňovalo pravý smysl věcí. Umělecký průmysl zmocňuje se čím dále tím více oborů. Šťastnou náhodou dosud ministerstvo vyučování nepovolalo na umělecko-průmyslovou školu „moderního“ umělce jako profesora pro kolářství, krejčovinu, obuvnictví. Tyto živnosti kvetou po starém způsobu.

Středověk měl jednoduchý recept: dělejme všechno obráceně jako v antice. Umělecký průmysl má též recept: dělej pravý opak toho, co dělali rozumní lidé před tebou.

Uveďme příklad. V Mnichově jsem viděl stojan na deštníky. Kdyby byl měl Řek nebo Angličan vytvořit takový stojan, byl by v první řadě myslil na to, jak deštníky vhodně umístiti. Byl by myslil na to, aby se deštníky daly snadno postavit a snadno vzít. Byl by myslil na to, aby se deštníky nepoškodily a aby se nikde nezachycovaly povlakem. Jinak ovšem si počíná, kdo není Řek, tedy na př. Němec — průměrný Němec. Všecko věcné přichází pro něho v úvahu teprve na druhém místě. Pro něho je hlavní věcí, aby poučil dekorativním utvářením, že vodní rostliny pnou se do výše a že na každé sedí žába. Nevadí mu, že se deštníky o železné listy vodních rostlin lehce roztrhnou. Němec nechá se velmi rád týrat svým okolím — jen když je shledává krásným, romantickým, středověkým.

Snahy o národní sloh neboli svéráz.

Němec musí mít stůj co stůj něco svého. Kde mu to schází, tam to stvoří — vem kde vem. Žijeme v roce 1898, v době velikého technického pokroku a v tomto roce si zas vzpomnělo několik dam a pánů, žijících ještě středověkým duchem, že je nutno osvoboditi se od všeho anglického vlivu a vytvořit r a k o u s k ý n á r o d n í s l o h! Použito pro stavbu bicyklů znělo by to asi takto: „upustte od zavržení hodného napodobování anglických bicyklových výrobků a vezměte si jako vzor pravé rakouské dřevěné kolo severoštýrského čeledína Petra Zapfela — nebo se ten hodný muž jmenoval jinak? — toto kolo se hodí pro alpskou krajinu lépe než ošklivá kola anglická!“

Všecko zařízení našeho života je zvolna uniformováno, protože to vyžaduje povaha věci a technická funkce. Rakouští vlastenci — podivní svatí — to nemohou pochopit a chtějí v době expresních vlaků, telegrafů, telefonů zřizovat kolem nás čínskou zeď. To je nemožné. Vždyť stejné jídlo v Anglii, Americe, ve střední Evropě musí mít stejný příbor, odpočinek stejnou židli. Jinak bychom nesměli být lidmi, to bychom musili upustit při jídle ode všech lepších evropských zvyků. Jíst rakousky národně, jísti národně svérázně, to znamená brát pokrm jako rodina sedláka z jedné mísy. A proč? Jen proto, abychom měli rakouský svéráz — a jen z oposice proti Anglii a celému západu.

Pro sedění platí totéž. Naše kulturní zvyky jsou mnohem bližší zvykům anglickým než zvykům hornorakouského sedláka.

Lidé myslí, říkal Loos, že bych nejraději strčil celý svět do jedné uniformy. A namítají: Kampak se takhle podějí naše nádherné národní kroje, zvyky a obyčeje lidu? Přel jsem se se známým, který vzpomínal nádherných nedělí v Linci, vzpomínal venkovanů, kteří svátečně vyšňoření shromáždili se na cestu do kostela. Jak pěkné, jak krásné, jak malebné to bylo! A jak se všechno změnilo! Jen staří zůstali při historickém kroji. Mladí opičí se po měšťácích. Měli bychom raději získávati lid znovu pro starý kraj!

„Tak vězte,“ řekl jsem tomu rozcítlivělému muži, „že jste hrubý sobec. Sám se strojíte jako civilisovaný člověk, jako Evropan a při tom chcete celý stav, velký nádherný stav, náš selský stav vyloučiti ze všech dobrodíní kultury. A proč? Aby, přijdete-li na venkov, vaše oko bylo malebně polehtáno? Proč nebháte sám v takových hábech? Poděkoval byste se. Ale od jiných žádáte, aby k vůli vám dělali alpské krajíně divadelní štafáž a potěšili váš oblouzený literátský zrak. Baže, postavte se jen hezky a dělejte taky jednou paňácu pro vídeňského pana komerčního radu, jenž chce užít nezfalšovaných Alp. Rolník má vyšší poslání, než aby malebně zalidňoval hory pro hosty letovisek. „Sedlák“ — tato věta bude brzy právě sto let stará — „není hračka!“

Sám se přiznávám, bez mučení, že se mi ty staré kroje rovněž líbí. Ale to mi nedává ještě práva, abych od poctivého, snaživého a dnes tak technicky pokročilého rolníka žádal, aby mi dělal paňácu. Vždyť kraj nečiní jiným, než symbolem resignace. Kdo nosí kraj, povídá sám o sobě: vzdávám se, nemohu si dobýt lepšího místa v nynější, moderní době, neumím to. Dokud jsem se snažil jít s dobou, pokud jsem bojoval, naplněn důvěrou v budoucnost, vírou v pokrok — ani mi nenapadlo, abych si navlékl kabát, který no-

sil můj zaostalý pradědeček. Středověk, selské války, renesance neznají ztrnulého lpění na tvarech oděvu. Tu je stálý vývoj. Jenže náš selský člověk ztratil samostatnost. Stal se nevolníkem, on i jeho děti. Sedlák se stal kastou, která neměla naděje, že se povznese. Národové, kteří přesně zachovávají své kastovnictví, mají společný rys: ustrnulé, tisícileté lpění na krojích a zvycích.

Pak se sedlák osvobodil. A hned odložil kroj. Měl v tom boji proti nevolnickému kroji znamenitého spojence — mlátičku, žentour a všechny ostatní technické vymoženosti moderního hospodářství. Kde si koupili mlátičku — tam je konec s malebným krojovým haraburdím. Všude tam jdou kroje tam, kam patří, do muzea nebo do půjčoven masek. Tak to je, když si to řekneme upřímně — bez citových záchvěvů srdce. Ale říci to musíme, protože u nás se utvořily dokonce spolky, jež se z falešné a prakticky marné sentimentality snaží — aby našemu dobrému, selskému lidu, našim pokročilým hospodářům zachovaly cejch nevolnictví a rabství. Spíše je třeba, abychom zakládali spolky s opačnou tendencí, abychom do nezapadlejších obcí, kde teče drahocenná věc, močůvka po cestě, kde jsou chalupy na hnojisku a hnojiska a smrad v chalupě, kde je pověra a duševní ubožáctví, ale kde — ku podivu! — zrovna nosí nejkrásnější kroje — abychom tam začli zacházet se stroji, učit čistotě, pořádku, hygieně — evropanství — s nímž zmizí co nejrychleji všechen krojový a jiný svéráz.

**Co není a nikdy nebude uměním a co je pravé umění.**

Neexistuje zrůdnost, jež se jmenuje „umělecký“ průmysl, neexistuje „umění užité“. Průmysl vyrábí pro nás předměty, kterých používáme a které opotřebujeme. Pokrmy a nápoje, automobily a domy — vše to ovšem má se líbit těm, kteří věci ty užívají — a opotřebují, zkonsumují.

Ale umělecké dílo nemůže se užíváním opotřebovat. Je věčné.

Nemá sloužit účelům praktickým už proto, aby neztratilo na ceně. Má se mu popřát čas, nutného k tomu, aby vyplnilo své poslání. Má prostě trvat tak dlouho, až by se samo vnutilo lidem, kteří je mají na očích.

Dílo průmyslové dovednosti, které bylo dříve v oblibě, jest dnešní generací opuštěno a tupeno. Mnohé ženě se zdá nemožné, že se jí kdysi líbil před deseti lety ten či onen klobouk.

Závěr: Každý řemeslný, průmyslový výtvar vychází z módy.

Závěr: Žádné skutečné dílo z módy nevychází. Čeká, až přijde jeho doba; čeká, až se lidé dostanou tak vysoko, že je svým chápáním dosáhnou — a trvale, na věky podrží.

A od té chvíle bude umělecké dílo pronikat hlubokým a povznášejícím záchvěvem naše duše tak dlouho, dokud poslední lidské srdce nepřestane bít.

Existuje umění — budoucnost, věčná hodnota — duch.

Existuje řemeslo a průmysl — přítomnost, prchavá, užitková, pomijející potřeba — hmota.

Tak jsme z časového trvání vyvodili, z názorů Loosových, přesnou hranici mezi h m o t o u a d u c h e m, mezi řemeslným výtvozem, k němuž patří „umělecký“

průmysl a vážným, skutečným uměleckým dílem, jež nepodléhá času.

Předmět běžné potřeby, i když je to „užité umění“, ztrácí pohnáhu na ceně, užitkovosti i formě. Jeho úkol se končí a musí udělat místo předmětu novému. Říkáme: dokud se věci užívá, dokud se líbí, nevychází z módy. Různé užitkové věci mají ovšem časové trvání různé. Modistka, dámský krejčí mění střihy rychleji než truhlář nebo stavitel. „Už dnes můžeme ovšem topit v kamnech nábytkem pana architekta Plumeta a Selmersheima, a jen zdvořilost mi brání, abych jmenoval dnešní „umělce“, jejichž truhlářskými vededly budeme topit za dvacet let“.

A co jsem tedy já? — ptá se Loos — a ti druzí, kteří navrhuji stavby a nábytek? Přináším kolegům smutnou zprávu. Naše architektura není uměním o nic víc, než tetování nebo obuvnictví. Působím kolegům velký zarmutek: dílo stavitelské je vytvořeno jen proto, aby se ho užívalo — aby se opotřebovalo — aby se té a té době líbilo — a dost.

Po trapném myšlenkovém boji dospěl jsem já — architekt — k této pravdě. Přestal jsem zápasit — jsem teď šťastný a svou prací spokojený člověk.

Vím dnes, že jsem řemeslník, který má sloužit člověku a přítomné době. A protože vím, že jsem řemeslník, prosím, abyste mne netitulovali „pane architektke“. Člověk, který si dává říkat architekt, nechce dělat své poctivé řemeslo, nýbrž „umění“, stavby jako „umělecká díla“, nábytek, přibory, zouváky jako „umění“. Architekti jsou vinni z pojmového zmatku, z toho klamání veřejnosti, z těch lží, které namlouvají lidem, protože z klamů žijí, protože to je jejich uměleckoprůmyslový obchod. Stav architektů není sdružení lidí poctivých. Nehlásím se k nim. Nemám s nimi (Loos ústně říkal „mit diesen Schufenten“) co dělat. Nejsem pan architekt, nemám vůbec žádný titul, jsem pro každého, vždycky a všude „pan Adolf Loos“.

Nemyslete si však, že nevím, co je umění. Vím o něm velmi dobře. A vím, že se netvoří na objednávku domácího pána, že je něčím pro sebe sama. Ctím umění, dovedu sledovat rozlet umělce, jenž mizí jako kondor v neznámých končinách — a dovedu se také k uměleckému dílu modlit.

Roku 1913 napsal Loos do stati „Směrnice úřadu pro podporu umění“ toto motto:

Nemocné uši Beethovenovy. Na rozhraní 18. a 19. století žil ve Vídni hudebník jménem Beethoven. Lidé se mu smáli, neboť byl to podivín s malou postavou a komickou hlavou. Občané pohoršovali se nad jeho skladbami. Neboť říkali: Škoda, ten člověk má nemocné uši. Hrozné disonance rodí se z jeho mozku. Poněvadž však on tvrdil, že jsou to nádherné harmonie, jsou jeho uši nemocné, když přec naše jsou prokazatelně zdravé. Škoda!

Šlechta však, jež se svými právy, která svět jí propůjčil, znala také své povinnosti vůči světu, dávala mu peníze, aby mohl provozovat svá díla. Šlechta vymohla také, že Beethovenova opera byla provedena v císařském dvorním divadle. Ale občané, kteří plnili divadlo, připravili dílu takovou porážku, že se nikdo neodvážil reprisy.

Zatím minulo sto let a občané naslouchají, dojatí, dílům nemocného bláznivého muzikanta. Stali se šlechtici, jakými byli šlechtici z roku 1819. Opravdu se naučili účtě ke geniální vůli? Ne, všichni onemocněli. Mají všichni nemocné uši Beethovenovy. Po celé století týraly jejich uši disonance svatého Ludvíka. Takovou trýzeň uši nevydržely. Všechny anatomické částice, všechny kůstky, všechna vnitřní zvukovodu, bubínek a Eustachovy trubice změnil se v ony chorobné tvary, jak je mělo ucho Beethovenovo.

A komická tvár, za níz s posmežky behali uličníci, stala se lidem duchovní tváří světa.

Ano — to je umění. Věčné umění. Pravé umění, jež vždy předchází svou dobu. Jež trvá na věčné časy a jehož vzácná, jedinečná náplň se nikdy neopotřebuje. (Pokračování.)

## dopisy

### Mladý Slovák mladým Čechům

Vážený pán redaktor!

O nitrianskych udalostiach a o duchovných prúdoch Slovenska pred a po nich sa v českých novinách píše mnoho, a to dosť skreslene. Nebude tedy od vecí, keď mladá, širšia česká verejnosť sa priamo soznámi s názormi myšlienkových prúdov tej mladej slovenskej generácie, ktorá nezaťažaná súc politickým vlivom, môže kritickejšie voči sebe a Slovensku prejaviť svoje názory na spolužitie Slovákov a Čechov v spoločnom štáte. Bude dobre, a to pre obe strany, keď v českých novinách sa častejšie ozve nefalšované slovo mladých Slovákov, tých, ktorí prejdúc českými školami, mali možnosť zblízka poznať jednotlivcov i masy bratského národa českého. Nemajte nám za zlé, mladí bratia Česi, keď kritika bude pre Čechov s našej strany v mnohom trpká, myslíme však, že tým, keď si povieme pravdu a chyby do očí a to dľa slovenského „s mosta do prosta“, sa len veci na oboch stranách vyjasnia a bude sa môcť hľadať základňa k dohodnutiu sa.

Napred upozorňujeme, že nechceme tu vystupovať ako malé ufnukané deti — ako sa nám to s českej strany častokrát vytýka — alebo v rúchu holubičieho národa, ale striezlivo, kriticky a reálne, a to v duchu zásad toho mladého Slovenska, ktoré v republike nechce hrať úlohu len trpného vykonavateľa moci, lež na vykonávaní a na delení tejto sa chce súčastniť, a to rovný s rovným.

České noviny Vám, mladí bratia Česi, mnohokrát nesprávne píše, že vraj nespokojnosť Slovenska a mladých Slovákov je ovocím sústavného štvania ľudáckej tlače. To je ten najväčší omyl, ktorým česká tlač často dokumentuje svoju neznalosť vo veciach Slovenska a jeho problémov. Veď dnes ani široké vrstvy slovenského mladého dorastu nie sú tak politicky dezorientované, aby nevideli a nerozoznali rozdiel medzi novinárskou bitkou politických strán a ich vodcov, a tým, čo je pravdy na oprávnených sťažnostiach Slovákov. O mladej inteligencii slovenskej, o tej, ktorá už vie byť voči sebe kritická, ani nehovoriac.

Bratia! Nespokojnosť Slovákov a Slovenska s pomerami vyvinutými sa behom štrnásťročného spolunažívania nevyrástla zo štvania autonomistickej tlače — v tom nech bude v prvej rade medzi nami jasno — lež ona je ovocím chýb politického systému, ktorý — dušu — Slovákov pri mocenskom zápase odhodil na vedľajšiu koľaj. Veď je základnou chybou s českej strany, že silnejší brat Čech nevedel si k sebe pripútať mladšieho brata Slováka, aby jeho dušu spial so svojou v jednotu duchovnú. Veď neslobodno pre históriu zabúdať, že úloha spojenia, sblíženia a sbratrenia sa Slovákov a Čechov pripadla po prevrate s devädesiatdeväť percent na Čechov, ako na silnejších, vyspelejších a skúsenejších. História bol Vaším otcom, mladí bratia, daný ten najväčší poklad ľudského zápasu o vyššie kultúry; t. j. výchova a povznesenie mladšieho brata Slováka vo všetkých složkách na rovnosť samého seba. Žiaľno, že úlohy tejto Vaši otcovia do dnes nedostáli, lebo pri všetkej technickej vyspelosti zabudli na získanie najväčšej hodnoty ľudskej — duše. Tú Vaši otcovia neboli v stave k sebe pritiahnúť, ani ju obsiahnuť. Veď nie

len, že pri všetkých možnostiach, aké silnejší brat voči slabšiemu mal, si nevedeli do dnes mladé Slovensko duchovne k sebe pripútať, lež pomohli rozdvížiť vzájomný pomer tak ďaleko, že muselo prísť k nitrianskym udalostiam. My odsudzujeme samotný nitriansky čin k vôli zahraničiu, lež to, čo sa tam stalo, bolo len výbuchom duše Slovákov v neznesiteľnej atmosfére systému. Nitra, to bola len rukolapná príležitosť k výbuchu nespokojnosti, ktorá rozrýva dušu Slovenska.

Veď výkričníky slovenského života a bytia, ako je len na pr. tarifná politika, evidencia štátnych dodávok, atď. atď., nemohli sa už inakšie, hmatateľnejšie vedieť vybiť, ako nitrianskou udalosťou. Veď je nemožné spolužiť, aby dva národy, žijúce a odkázané súc jedine na seba, boly tak rozdielných názorov, aby silnejší považoval slabšieho za menejcenného a nerovného. Veď neslobodno zabudnúť, že ten, ktorý bol históriou povolaný k tomu, aby mladšieho brata povzniesol nie len kultúrne, ale i hospodársky, pácha nemravnosť tým, keď toho slabšieho, nerozumnejšieho, brániť sa nemohúceho brata pre jeho slabosť ochudzuje.

My vieme a budeme vždy vedieť oceniť prácu a námahu tých českých ľudí, ktorí v Slovensku a Slovákoch vidia seberovného, úprimného brata, ale neváhame sa priklíncovať mnohej českej tlači, že vrázať klin nevráživosti medzi oba národy, pomohla a pomáha ona. Kým česká tlač, Vás, mladí bratia Česi, bude informovať o Slovensku a Slovákoch len pod zorným uhlom mocenského rozvrstvenia, mnohokrát spôsobom nepravdivým, kým nebude o Slovákoch písať ako o rovnom partnerovi na kolbišti života, nezbyvávajú Vám k vôli sebe samým a k vôli náprave chýb, spáchaných v minulých štrnást rokoch, ako podať nám ruku priamo a to bez tútorstva a dohadzovačstva.

Veď nám je nemožné zniesť, ako nám mnohá česká tlač nadáva do maďarónov, hungaristov atď., kým my pred celým svetom sme prehlásili, že s republikou Čechov a Slovákov žijeme a padáme, že z tejto republiky po dobrom nepustíme ani piadť zeme a že s Maďarmi sme na večné časy vyúčtovali. Naše: Nikdy viac k Maďarom!, dnes viac než inokedy, nech zaznieva na odpoveď tým, čo chcú z našich nedorozumení ťažiť.

My mladí, viac ako inokedy, si musíme nájsť času k dohodnutiu sa o vzájomných nedostatkoch, lebo veď pre vývoj našich pomerov je nemožné, aby väčšina obyvateľstva republiky, a to tá bratská, v štrnástom roku spolužitia, si nevedela nájsť spôsob pripútať k sebe Slovákov ako rovnocenných spolutvorcov republiky a pritiahnúť ich ku všetkým výhodám i nevýhodám spoločného nažívania. Tu musíme my, mladí Slováci a Česi vytvoriť nový podklad spolubytia oboch národov, a to môžeme len vtedy, keď sa poznáme priamo, a to ako som spomenul, bez tútorov a dohadzovačov.

Tu je treba, aby ste sa Vy, mladí bratia, snažili správne informovať o Slovákoch a Slovensku, aby ste si vytvorili presný predpoklad k spoločnej práci v prospech republiky, aby ste si korigovali všetky predstavy o Slovensku a to z vlastného poznania.

Ubezpečujeme Vás, že, budete-li správne chápať úlohu Slovenska v rámci republiky a budete-li na svojich otcov, ktorí majú kľúč k dohodnutiu sa, vplývať tým pravdivým faktom, že dnešné Slovensko a zvlášť mladé Slovensko je na tej výške doby, kde sa s ním musí jednať ako rovný s rovným, sa dohodneme k spolužitiu a k obapolnej spokojnosti.

Treba si je osvojiť, že slovenský problém je — aký a v čom — budete-li chcieť, naši odborníci všetkých smerov Vám to vysvetlia, že tento problém sa musí riešiť čím skorej k uspokojeniu oboch národov. Musí sa on riešiť vo všetkých složkách života, aby Slovák zrovna sa mal tak dobre ako Čech pri rovnakých životných podmienkach. Bude dobre pre oba

národy, keď si priamo, svojsky vysvetlíme rozdiely, ktoré nás teraz delia, lebo to, čo sa srúcalo na vzájomnej, bratsky predpokladanej shode, musíme my mladí sústavne a vecne pozdvihnúť, lebo len tak bude republika Čechov a Slovákov obom národom dobrou otčinou.

*Rudolf Peteraj, staviteľ, Bratislava.*

## Praha bařtipánská

Vážený pane redaktore,

dovoľte mi, abych priniesl také svoju trošku do mlýna, do diskuse o hlavním meste Praze. Pozorujeme-li vývoj, ktorým se bere zastavování hl. m. Prahy a pohyb cen pozemků, shledáme, že obec svou politikou pomohla velmi početné vrstvě držitelů pozemků k pohádkovému majetku. Obec povolovala parcelace půdy, přeměnu její na stavební místa, zřizovala kanalisaci, vodovod, vedla plyn a elektriku, a to vše za t. zv. investiční příspěvek, který však musí platit stavebník, tedy ten, který pomáhá Praze růst, který v jejím obvodu investuje. Držitelé pozemků nepřispívají ničím. V Dejvicích se po převratu prodávala stavební místa za pár set korun, dnes je nedostanete ani za pár tisíc. Vlastníci těchto pozemků shráblí miliony, a jen proto, že obec na svůj náklad a na náklad stavebníků zhodnotila pozemky zařízením ulic, kanalisace, vodovodu, tramvaje atd. V řadě zemí platí zákon, který obci dává pěkný pramen příjmů z prodeje pozemků. U nás autorita hlavního města (a ostatně i jiných měst) je tak velká, že takový zákon se ani nepokoušelo vymáhat. Dnes, kdy obec pražská přestává mít peníze na zřizování různých investic, sedí majitelé pozemků ve čtvrtích, které jsou dalšího zastavění schopné, protože investice jsou provedeny, a čekají, až najdou toho, kdo dá, co oni chtějí. Známe případy, že obec prodávala ve čtvrti pozemek za 150 Kč sáh, ale soukromník za vedle ležící pozemek vám klidně řekne také 600, ba 700 Kč za sáh. A tento pozemek byl třeba získán od města Prahy. Byl jsem jednou na schůzi majitelů pozemků (což jsou povětšinou pražští agrárníci), a tam se mluvívalo o regulačním plánu. Víte, že podle tohoto plánu bude množství ploch nezastavitelných? To se rozumí, že všichni řečníci domáhali se toho, aby obec tyto pozemky vykupovala za běžnou cenu, to znamená za cenu, na kterou spekulace vyžene pozemky zastavitelné. O tom však, aby všechny pozemky byly ohodnoceny a prodávány za určitý průměr, či přesněji, aby z vyšší ceny pozemků zastavitelných se připlácelo na pozemky nezastavitelné, o tom nikdo nechtěl ani slyšet, ačkoli všichni se křičovali, že jsou ochotni všechno obětovat pro slávu hlavního města. Obec už dávno měla mít zákon, který by jí dovoľoval zásah do pozemkové spekulace, který by jí dával možnost vybírat dávku z cen pozemků tak, aby mohla vykupovat budoucí nezastavitelné plochy a zřizovat investice tam, kde toho bude potřebl. Kdyby obec tuto možnost měla, získala by částky, jdoucí do miliard, a mohla by vybudovat investice v celém svém obvodu. Autorita obce nestačila, aby zákon byl vydán. To je také vina politických stran, které pro obec neudělaly nic. Staré Rakousko postavilo obci nábreží (ovšem za odhlasování zákona o válečných úkonech). Vlády republiky však jen slibovaly. Obec nemůže prakticky dnes nic vyvlastnit, protože náklady vyvlastnění jsou tak vysoké, že je vždy lepší zaplatit i nestydatou cenu, než čekat léta na rozsudek. Příklad tramvaje do Bráníka je jen jedním dokladem. Dnes se vymáhá stavba mostu na Pankrác s výpočty, že most nebude nic stát, protože prý majitelé pozemků, jež se mostem zhodnotí, poskytnou na stavbu příspěvky. Tady musíme říci, že kdo věří, ať tam běží. Šťastná bude obec, uvidí-li korunu. Obec pomohla velmi slušnému počtu k milionovým majetkům právě proto, že nemá takového zákona a že se oň energicky nezasadila. Snad jí to až dosud příliš nevadilo, protože měla příjmy z prodeje svých pozemků. Ale do budoucna to už ne-

půjde. Obecních pozemků ubývá a povinnosti se nemenší. V Praze se stává draho, také protože podíl ceny pozemku ve stavebních nákladech neobyčejně vzrostl. Před válkou činil nejvýš 10 procent, dnes také 50 procent. Pozemková lichva měla v Praze posvícení a měla je také za pomoci obce, která zařizovala ulice, komunikace, kanalisace, vodovody atd., ač jí musilo být známo, jak krásné peníze se vydělávají za pomoci peněz poplatníků.

S projevem úcty

*Ing. Jos. Šimek.*

Vážený pane redaktore,

pan dr. Hejda ukázal, jak nás vede pražská radnice, a jadrně to charakterisoval. Dík jemu i Vám za tuto kritiku, která čala do živého a již je sverchovaně zapotřebí. Myslím, že by bylo dobře rozšířiti ji a zahájiti soustavnou akci mladých proti bařtipánství. Snad autor sám ani netuší, kolik stoupenců může tato akce získati. Bude to ovšem práce tuhá, neboť strejčkovství pražské radnice je tradiční a mocné a sahá do šířky i do hloubky.

Chťel bych upozornit zejména na pražskou dopravu, kterou mají dosud v ruce pražské elektrické dráhy. Pražské tramvaji se po převratu začalo výborně dařit, její šéfové si na to zvykli a nechtějí se za nic na světě s tramvaji rozloučiti, ačkoli dnes je již jasno, že hlavním dopravním prostředkem v Praze, která má tak těsný střed a tak vzdálená bydlíště na obvodu, nemůže býti tramvaj ani autobus, nýbrž moderní rychlá dráha. Na to upozorňovali odborníci již r. 1925, ovšem marně; marně také nabízeli soukromníci a velké firmy zdarma podrobné projekty na řešení pražské dopravy, marně upozorňovali, že oddalování a prozatímní řešení pražské dopravy znamená velké hospodářské ztráty. Znepokojované elektrické dráhy vypsaly sice soutěž na řešení pražské dopravy a bohatě ji dotovaly. Ale právě tato soutěž ukázala, jak nepřívětivě a přímo nedůtklivě se staví vedení pražské dopravy proti návrhům na řádné, soustavné řešení. Kdo četl posudky poroty (v níž měli šéfové pražských elektrických drah rozhodující slovo), pamatuje se, jak odmítavě posuzovala porota návrhy na zvláštní rychlou dráhu a jak vysoko cenila vše, co mluvívalo proti ní.

Ještě lépe se toto stanovisko projevílo při debatách, které pořádal Spolek inženýrů a architektů letos v zimě a na jaře: proti hlasům nejlepších pražských inženýrů, kteří jednomyslně volali po rychlém a soustavném řešení, jsme slyšeli z úst vedoucích úředníků pražských elektrických drah; na tento úkol není peněz. Je ovšem pravda, že pražským elektrickým drahám, jak jsou dnes, těžkopádně a zpolitisované, nikdo nepůjčí. Musely by se přeorganizovati a odtrhnout se od vlivu radnice. A zde jsme u jádra věci; to jsou ty změny a novoty, kterých se nynější vedení bojí, to je hlavní důvod, proč se systém pražské dopravy nemá měniti: mohla by se ohroziti pozice dnešních vládců. Jejich stanovisko k otázce, jak bude vypadat Praha za 40 let, je: „To už nás hlava nebude bolet.“ Nezazlívejme jim — mají právo na klid, neboť poválečný vývoj jim jistě přinesl starosti, jakých nečekali, a úkoly, na něž se nechystali. Ale braňme se tomu, aby se nadále vyhazovaly miliony na úpravu křižovatek, na dlážďění a kanalisaci v trasách budoucích dopravních tepen. Nedejme usnout memorandu Spolku inženýrů, které žádalo rychlé řešení. Nedopustme, aby se o této otázce — jako už o tolika — jen debatovalo, zatím co jezdíme pomalu, nepohodlně, s rámusem, co se nám ulice každou chvílí ucpou, a každá větší hromadná návštěva (slet, letecký den) znamená dopravní kalamitu.

Elektrické dráhy pražské dluhují pražskému obyvatelstvu miliardy hodin promarněných dlouhou a únavnou dopravou, a spoustu duševní energie, vyplývané při dopravních potížích. Je zapotřebí připomínati jim důrazně tento dluh. Je třeba, aby se také mladí vzchopili a nebáli se Dykova verše: „Vezmeme z ruky prapor chabému praporečnicku.“

*l. n.*